

Rapport 2010:43

Arkeologi

Fjärrvärme 2010

Arkeologisk förundersökning Raä 330, Gammelstads kyrkstad, fastigheterna Gammelstaden 6:57, 5:20, 5:13 och Nederluleå kyrkovall 1:1, Nederluleå socken, Luleå kommun Västerbottens landskap, Norrbottens län

Norrbottens museum
Olof Östlund

Tekniska uppgifter

Länsstyrelsens (beslut) dnr:	431-3927-10
Norrbottens museum dnr:	188-2010
Uppdragsgivare/finansiar:	Luleå Energi
Fornlämning nr:	Raå 330
Kommun:	Luleå
Socken:	Nederluleå
Landskap:	Västerbotten
Län:	Norrbotten
Fastigheter:	Gammelstaden 5:13, 5:20 och 6:67 m fl. samt Nederluleå kyrkovall 1:1
Typ av uppdrag:	Arkeologisk förundersökning i form av schaktövervakning
Datering:	I schakten finns spår från i huvudsak från 1600 tal till nutid, men också en indikation på 1300-1400-tal. <u>Husgrund 1 (G hamngatan 5): 1700-tal e Kr eller äldre</u> , bedömning utifrån fynd. <u>Husgrund 2 (Västervägen): Sent 1600-tal – tidigt 1800-tal e Kr</u> (kritpipe-dateringar, bedömning utifrån fynd) <u>KP 1 (Sot-/kollins G Hamngatan 7): 1440 – 1640 e Kr</u> , (¹⁴ C-datering, bilaga 5) <u>KP 2 (Anläggning 1, G Hamngatan 7): 1680 – 1980 e Kr</u> (¹⁴ C-datering, bilaga 5) <u>KP 3 (Kollager G Hamngatan 9): 1480 – 1650 e Kr</u> (¹⁴ C-datering, bilaga 5) <u>KP 4 (Sot-/kollins G Hamngatan 3): 1300 – 1430 e Kr</u> (¹⁴ C-datering, bilaga 5)
Typ av fornlämningsobjekt:	Kyrkstad
Antal fältdagar och varaktighet	7,5 dagar (27 sep – 6 okt 2010), motsvarande 14,5 dagsverken (104 arbetstimmar delat på 2 personer). Tillkommer gör också 8 timmar restid.
Rapporttid:	180 arbetstimmar 1 person (inkl 8 timmar avslutning / arkivering)
Fyndhantering:	16 arbetstimmar 1 person)
Fältarbetsledare:	Olof Östlund
Rapportansvarig:	Olof Östlund
Fältpersonal:	Olof Östlund och Nils Johansson
Underkonsulter:	Norconsult AB (f d Mecad)
Undersökt yta	Förundersökningsområdets schakt har en sammanlagd längd om ungefär 315 m. Schaktens yta motsvarar ungefär 251 m ² .
Höjd över havet:	9 – 16 m ö h
Koordinatsystem:	<i>Koordinatsystemet är Sweref 99 TM. Inmätningar med tvåfrekvens-GPS kopplad till nätverks-RTK vilket ger en noggrannhet på centimetern när, samt med hjälp av Luleå kommuns digitala plankarta som grund.</i>
Ek. karta:	24L 9h Gammelstaden (241 97), (RT90 2,5 gon W)
Dokumentationsmaterial:	Samtliga originalhandlingar, i det här fallet 16 stycken A5-blad med anteckningar (innehållande anläggningsbeskrivningar och schaktbeskrivningar), 13 ritningar på 8 ritningsblad (bilaga 2:1) och digitala fotografier, förvaras i Norrbottens museums respektive (akt-, bild-) arkiv. Foto Acc nr 2010:260:01 – 61, (61 bilder) bilaga 4
Digitalt dokumentationsmaterial:	Det digitala underlagsmaterialet finns i shapeformat i Sweref 99TM. Det förvaras på Norrbottens museums servrar. Back-uper tas dagligen av landstingets IT-personal på allt material som förvaras på server. Rekommendationer inväntas för långtidsförvaring av digitalt arkeologiskt material från Riksantikvarieämbetet. (Under utformning)
Digital programvara:	Microsoft Office (XP), ArcGIS 9.2, Adobe PhotoShop Elements 4.0.
Fynd:	Fynd nr 1 – 14 (Bilaga 3)
Foto:	Digitala, Acc nr 2010:260:01 – 61 (Bilaga 4)
Ritningar:	1-13 (Bilaga 2:1)

Foto på framsida: Grävning pågår vid Häradsvägen 10. acc nr 2010:260:50,
© Norrbottens museum, Nils Johansson.

RAPPORT

Arkeologisk förundersökning/schaktkontroll

Fjärrvärme 2010

Fastighet: Gammelstad 5:13, 5:20 och 6:67 m fl, samt Nederluleå kyrkovall 1:1

Nederluleå socken och Luleå kommun

Västerbottens län

Norrbottens län

Raä 330

Innehållsförteckning

Tekniska uppgifter	1
RAPPORT	2
Inledning	4
Sammanfattning	4
Syfte	4
Inriktning och problemformuleringar	4
Områdets förutsättningar	4
Topografi och naturlandskap	4
Historik och fornlämningsmiljö	5
Tidigare undersökningar	5
Västervägen	6
Kyrktorget 1 (Visitor Centre)	6
Gamla Hamngatan 4	7
Häradsvägen	7
Undersökningens utgångspunkter	7
Undersökningsplan	7
Metod och utförande	8
Avvikelser från arbetsplanen	8
Resultat	10
Husgrund 1 vid Gamla Hamngatan 5	10
Husgrund 2 under Västervägen	11
Stenansamling (Syll?-stenar) vid Visitor Centre	12
Anläggning 1 (A1) Grop vid Gamla Hamngatan 7	13
Sot- och kollins, innergård Gamla Hamngatan 3	14
Sot- och kollins vid Gamla Hamngatan 7	14
Brandlager vid Gamla Hamngatan 9	15
Övrigt: Möjlig rest av husgrund inne på gården på Gamla Hamngatan 5	15
Vetenskaplig tolkning	16
Husgrund 1 vid Gamla Hamngatan 5	16
Husgrund 2 under Västervägen	17
Stenansamling (Syll?-stenar) vid Visitor Centre	17
Anläggning 1 (A1) Grop vid Gamla Hamngatan 7	18
Sot- och kollins på Gamla Hamngatan 3:s innergård	18
Sot- och kollins vid Gamla Hamngatan 7	18
Kommentarer kring sot- och kollins	19
Brandlagret vid Gamla Hamngatan 9	19
Slutsats/Vidare undersökningar	20
Utvärdering	20
Referenser	21
Publicerade källor	21
Bilagor	22

Inledning

Norrbottens museum utförde 2010-09-27 till 2010-10-06, en arkeologisk förundersökning inom Raä 330, Nederluleå socken. Arbetet utfördes på begäran av Luleå kommun (Luleå energi), efter beslut av Länsstyrelsen i Norrbottens län (Lst dnr 431-3927-10).

Undersökningen föranleddes av schaktgrävning i samband med installation av fjärrvärme på ett flertal fastigheter i Gammelstad. Eftersom arbetena skulle ske inom gränserna för fornlämningen Raä 330 krävde länsstyrelsen att en arkeologisk förundersökning skulle utföras i samband med att schakten för rören grävdes.

Förundersökningen utfördes av Norrbottens museum; av arkeologerna Olof Östlund och Nils Johansson.

Sammanfattning

Under undersökningarna påträffades rester av två husgrunder (den ena kan vara från tiden före 1621 och den andra från 1700-1800 tal), samt en odaterad stenansamling som också skulle kunna vara resten av en byggnad eller annan konstruktion skapad av människor.

På flera ställen i schakten påträffades sot- och kollinsler. Två av dessa är förmodligen rester av gamla markytor. På den ena av dessa har vegetationen bränts av någon gång mellan 1300 och 1430 e Kr, den andra består troligtvis av inte helt genombränd torv/humus som avsatts någon gång mellan 1440 och 1640. Den tredje är ett decimetertjockt lager med träkol som troligtvis deponerat som skräp någon gång före stadsbildningen 1621..

Rester av en nedgrävning med trävirke i botten påträffades också, denna är dock troligen relativt sentida; bedömningen är att den hör till 1800- eller 1900-tal.

Alla ovanstående lämningar påträffades vid Gamla hamngatan och vid Västervägen, alltså nära den Gammelstads kyrkbys kärna. Inga bevarade lämningar påträffades i schakten vid Häradsvägen.

I övrigt skedde grävningarna för fjärrvärme i kraftigt omrörda lager, där senare tiders verksamhet, t ex planering av jordmassor, förstört äldre tiders kulturlager.

Det planerade arbetet med installation av fjärrvärme kunde utföras utan hinder.

Syfte

Syftet med förundersökningen är främst att ta fram ett besluts- och planeringsunderlag. Detta ska användas av länsstyrelsen för att avgöra om tillstånd till ingrepp i fornlämningen kan ges. Förundersökningen ska fastställa och beskriva fornlämningens utbredning, omfattning, sammansättning och karaktär inom de begränsningar som ges av schaktens utbredning.

Inriktning och problemformuleringar

Undersökningen är ett led i den långsiktiga kunskapsuppbyggnaden med sikte på att kartlägga Gammelstads ålder, tidigaste utveckling och utbredning. Detta, samt att få bättre kunskap om medeltida gårdar, handeln och områdets kontaktnät, är något som efterfrågas i *Arkeologi i Norrbotten - en forskningsöversikt*.

Områdets förutsättningar

Topografi och naturlandskap

Undersökningsområdena är belägna i Gammelstads kyrkby. Samtliga schakt ligger inom Raä 330 (se bilaga 1:1 och 1:2).

Fornlämningsområdet Raä 330 är beläget på en mindre moränrygg mellan Lule älv, som flyter söder om kyrkbyn, och en äldre upprundad vik i nordost. Området är omgivet av

flacka åkermarker, allmänningar och nyare bebyggelse. Nivån över havet för Raå 330 uppgår idag till mellan 5 och 20 meter.

Aktuella undersökningsområden ligger på flackt N-, NÖ- och Ö-sluttande mark i Kyrkbyn på höjder mellan 9 och 16 m ö h.

De fastigheter som inom fornlämningsområdet ska anslutas till fjärrvärmen ligger på Häradsvägen nr 8 och 10, Gamla hamngatan nr 1,3, 4, 5, 7, 8, och 9 samt Kyrkotorget 1 (bilaga 1:2). Undersökningsområdet ligger därmed inom bebyggelsen från 1817 i Gammelstad (*Bergner 1817, Bergling 1964:81 f*), men också inom gränsen för 1649 års bebyggelse i Gammelstad (*Bergling 1964:102 f*)

Historik och fornlämningsmiljö

Raå 330 har beteckningen ”Kyrkstad” och består av kulturlager och befintlig bebyggelse. Sannolikt har bebyggelsen i Gammelstads kyrkby sina rötter i medeltid. År 1339 omtalas att ett kapell finns i Luleå och 1374 har detta kapell blivit sockenkyrka med egen församling (*Nordberg 1965:50ff*). Platsen för kapellet är okänd, men att det låg i Gammelstad är rimligt att anta, vilket innebär att vi kan räkna med bebyggelse här vid den tiden.

Stenkyrkan som ersatte det tidigare kapellet började byggas under slutet av 1400-talet. Vid den tiden var detta den största kyrkan och tillika största stenbyggnaden norr om Uppsala, vilket vittnar om platsens betydelse.

Gammelstad har haft sin främsta betydelse som mötesplats, som en in- och utförselport för människor och varor. Under den intensiva delen av inlemmandet av Norrbotten i riket låg Gammelstad strategiskt placerat. Tillsammans med bl.a. G:la kyrkbyn i Piteå och Torneå utgjorde Gammelstad en språngbräda för mission och handel inåt landet. De fiskala funktionerna som centralmakten började utöva under medeltid behövde också en plats att utgå ifrån. Även de territoriella anspråken som kungariket Sverige börjar hävda i norr krävde en fast bebyggelse. Detta, kyrkplikten och de långa avstånden är de faktorer som bidragit till bebyggelsens expansion.

Vid tiden för stenkyrkans anläggande var området en del av en ö och Gammelstadsviken en havsvik, som nådde fram till utkanten av dagens kyrkby. När Gammelstad fick stadsrättigheter lagfästa år 1621 var viken fortfarande segelbar. Redan 1649 hade dock landhöjningen gjort att hamnen inte gick att använda. Detta medförde att staden Luleå flyttades till sitt nuvarande läge vid kusten.

Tidigare undersökningar

Gammelstads kyrkby räknas som fast fornlämning och inom området har väldigt många undersökningar företagits genom åren. Det är inte rimligt att räkna upp alla inom ramen för den här rapporten. Därför räknas bara de undersökningar upp som varit fynd-förande med oförstörda lagerföljder och som gjorts inom 15 m från de aktuella fjärrvärmeschakten från 2010.

Platserna för de tidigare undersökningar som räknas upp har markerats på en översiktskarta med bokstäverna **A-L** (bilaga 1:3).

De arkeologiska arbeten som tidigare genomförts i form av schaktkontroller och enstaka mindre undersökningar visar sammantaget att äldre lämningar än 1700 tal förekommer endast sparsamt. Dessa äldre lämningar och lämningar av mera komplex karaktär återfinns främst inom området för den gamla staden. I övrigt är det vanligt förekommande med tunna, fragmenterade rester av kulturlager och det är dessutom mycket vanligt med kraftigt omrörda kulturlager i samband med senare tiders planering av jordmassor.

I samband med Fjärrvärmen 2002 användes en tidsindelningsmodell med fem olika faser för Gammelstad (*Lindgren 2005*). Eftersom den omnämns i en del efterföljande rapporter och i grova drag fungerar som guide för att tidsbestämma fynd från Gammelstad så bifogas den även i den här rapporten (bilaga 7).

Bland de tidigare undersökningar/schaktkontroller som utförts närmast aktuellt undersökningsområde före år 2010 kan nämnas följande:

Västervägen

År 2008 – Förundersökning/schaktkontroll inför fjärrvärmeinstallation. Förundersökningen innebar att flera lämningar och områden med kulturlager påträffades. Att nämna är framför allt den sot- och kollins (platsen är markerad med **A** i bilaga 1:3) som påträffades på Västervägen 19, ca 15 m SV om den plats där fjärrvärmeledningarna nu ska ansluta för vidare grävning mot kyrktorget och Gamla Hamngatan. Kolet i linsen C¹⁴-daterades till 1030 ± 40 BP, d v s sen vikingatid eller tidig medeltid. På Västervägen 19 fanns också en grävd grop som C¹⁴-daterades: Den var omkring 300 år gammal. (**A** i bilaga 1:3). (*Östlund 2008*).

År 1999 utfördes en schaktkontroll på fastigheten omedelbart norr om korsningen Västervägen/Gamla hamngatan vid Kyrktorget. (**B** i bilaga 1:3) Där påträffades då två gropanläggningar som främst innehöll tegelrester och träflis. Även ett brandlager påträffades som antogs höra till Gammelstads fas 1 (1000-tal – 1450 e Kr), men det C¹⁴-daterades inte. (*Lindgren 1999*)

Kyrktorget 1 (Visitor Centre)

På adressen Kyrktorget 1, vid den byggnad som idag är Gammelstads Visitor Centre (tidigare Betelkappellet) gjordes 1985 en besiktning av ett schakt med kulturlager. . (**C** i bilaga 1:3) Där påträffades en källare som bedömdes ha hört till en kyrkstuga. Fyndmaterialet i källaren bestod av tegelkross, gröntonat planglas och glas från buteljer, vilket pekade på en 1700 – 1800-tals datering (*Wallerström 1989a*)

Årsskiftet 1991-1992 så utfördes vid en arkeologisk undersökning med anledning av renoveringsarbeten av vid det f d Betelkappellet (det nuvarande Visitor Centre), (**D** i bilaga 1:3). Schakt lades intill grunden på flera sidor av huset. Det schakt som hade en kvadratisk yta, på norra sidan av byggnaden, var det som innehöll lämningar som inte var omrörda av tidigare grundarbeten på huset. I detta schakt påträffades ett kulturlager innehållande rester av ett möjligt trägolv och ett kulturlager med rester av kritpipor, krossat tegel och glas. En C¹⁴-datering gjordes ”i anslutning till golvet” och den visade med kalibrerade värden 1435-1630 e Kr (390 +/- 75 BP). (*Egebäck 1992*) Om kritpiperesterna ska kopplas till golvet bör dateringen snarare ligga i slutet av dateringsintervallet eftersom kritpipor började importeras till Sverige i samband med det 30-åriga kriget.

I samband med en ovan nämnda renovering 1991 av det f d Betelkappellet (det nuvarande Visitor Centre) utfördes tidigare på hösten samma år, grävningar för byte av elkabel. Två schakt, sammankopplade i 90° vinkel, grävdes och i dessa hittades rester av trägolv, diken samt ett eventuellt fundament till en murstock, Tyvärr framgår det inte av dokumentationen exakt var schakten grävdes, varför markeringen för schakten (**E** i bilaga 1:3) bör ses som ungefärlig. Ett av trägolvens fiberriktning låg i samma riktning som Västervägen ligger idag. Golvresterna tolkades som rester av 1700-/1800-tals bebyggelse. I övrigt fanns keramikskärvor av rödgods (BII:4) och gröna planglasbitar. (*Burman 1994*). Två st C¹⁴-dateringar gjordes också, enligt fältanteckningarna på det nedersta daterabara lagret ovanpå steril jord. Det framgår inte var proverna togs men dateringarna 1110 +/- 70 BP och 1125 +/- 70 BP (med kalibrerade värden ca 710- 1030 e Kr, alltså vikingatid.) gör att det verkar som om det är samma brandlager/sotlins som noterats även senare t ex på Västervägen.

Ytterligare en arkeologisk insats gjordes sommaren 1992 på tomten för det f d Betelkappellet när det skulle grävas för att lägga ned en VA-ledning. Två schakt grävdes sammankopplade i 90° vinkel, grävdes (**F** i bilaga 1:3). Ungefär 10 m från det f d Betelkappellet påträffades vad som bedömdes vara resterna av en husgrund, troligen resterna efter en kyrkstuga. Ytterligare ett par meter längre från Betelkappellet påträffades trärester som enligt rapporten som skrevs kan ha varit rester av ytterligare en kyrkstuga, eller också rör det sig om delar av samma byggnad. De fynd som gjordes bestod av ben, grönt planglas och rödgods. Det påträffades också fem mynt vid undersökningarna, varav två var präglade 1634 och 1635 (*Wikström 1995*).

Gamla Hamngatan 4

På adressen Gamla Hamngatan 4 utfördes 1996 en arkeologisk förundersökning under golvet till en kyrkstuga. (**G** i bilaga 1:3. Där påträffades i ett omrört kulturlager rödglodske-ramik och brända ben. Under detta omrörda kulturlager fanns också ett oskadat kulturlager, som dock inte grävdes. (*Skålberg 1997*)

På adressen Gamla Hamngatan 6 påträffades 1981 ett kulturlager i samband med grävning för en källare (**H** i bilaga 1:3). Ett distinkt lager med förkolnat material låg mot den underliggande marken. Kulturlager fanns ovanpå det förkolnade lagret. Kol togs in för eventuell framtida datering. (*Wallerström 1989b*).

Häradsvägen

År 2000 vid en schaktkontroll vid en vägsänkning påträffades söder om korsningen mellan Häradsvägen och Bakigatan (**I** i bilaga 1:3) på 0,4 m djup ett orört kulturlager innehållande obrända ben, spik, kritpipeskaft och en pärla av sten. Det schaktet grävdes alldeles intill det schakt som nu ska dras vid Kaptensgården. (*Lindgren 2000*)

År 2002, vid den första fjärrvärmeundersökningen, grävdes vid Häradsvägen 10 (**J** i bilaga 1:3), ett antal provgropar (det förefaller vara omkring 5 provgropar enligt det kartmaterial som finns i rapporten) med den nordligaste gropen ca 15 m S om det schakt som under 2010 skulle grävas från Kaptensgården till Häradsvägen 10. I de provgropar som då grävdes påträffades ett kulturlager och en möjlig syllsten. Lämningarna fördes till Gammelstads Fas III (1621-1700) eftersom det saknades fajans i kulturlagret, dock med reservationer för att provgroparna inte var speciellt stora och att det kan vara av den anledningen som det inte påträffades några fynd. (*Lindgren 2005*)

År 2001 vid en akut insats för ett kabelfel på Häradsvägen 10 (**K** i bilaga 1:3), påträffades i ett intakt kulturlager ett kopparmynt från Ulrika Eleonoras regeringstid (1719-1720), (*Wrede 2001*). I det 15 m långa schaktet framkom också fajans, keramik av typen B II:4 och ett kritpipeskaft. Kulturlagret kan innehållsmässigt föras till Gammelstads fas IV, alltså åren 1700-1817 (bilaga 6)

Vid vägsänkningen 2000 påträffades i ett annat schakt intill det NV hörnet på huset på Häradsvägen 8 (**L** i bilaga 1:3), ett brandlager/kollins som – enligt bedömningen som gjordes då – hör till Gammelstads fas 1 (1000-tal – 1450 e Kr). Någon datering gjordes dock inte eftersom pengar saknades till detta (*Lindgren 2000*). Det schaktet grävdes ca 10 m norr om det schakt som nu planeras på Häradsvägen 8.

Undersökningens utgångspunkter

Arbetet utfördes enligt Norrbottens museums arbetsplan; Nbm dnr 188-2010, daterad 2010-05-21 som senare kompletterades med en tjänsteanteckning 2010-05-26. Det är den arbetsplanen och tjänsteanteckningen som länsstyrelsen baserat sitt beslut på.

Undersökningsplan

I arbetsplanen framgår det att den huvudsakliga frågan var att besvara om det finns intakta anläggningar eller mäktiga kulturlager som kräver en slutundersökning.

Förberedelsearbetet planerades som arkivstudier av gamla kartor över Gammelstad och genomgång av tidigare arkeologiska rapporter från Norrbottens museums arkiv.

Förundersökningen skulle enligt arbetsplanen utföras som en schaktkontroll av de schakt där det skulle läggas ned fjärrvärmerör i på fastigheter vid Västervägen, Gamla Hamngatan och Häradsvägen. Ca 220 längdmeter schakt skulle under övervakning av arkeologer grävas med grävmaskin för grovarbetet, och med spade och skårslev för att rensa fram eventuella anläggningar för bedömning innan kontakt tas med länsstyrelsen för eventuellt beslut om krav på slutundersökning eller flyttning av schakt.

Samtliga schakt skulle dokumenteras vad gäller läge, bredd, djup, samt innehåll. Detta gällde även fyndtomma schakt där det skulle beskrivas till vilka djup som de grävts, hur

tjocka eventuella påförda fyllnadslager är och var ursprunglig markyta påträffades, om sådan påträffas.

Inmätning av schakt och lämningar skulle enligt arbetsplanen göras med D-GPS. Konstruktioner, anläggningar och lager som framkom i schakt skulle dokumenteras i plan och – om de grävdes igenom – i profil, med text, bilder och ritningar. Konstruktioner, fynd och provtagningsplatser skulle markeras på planritning som sedan koordinatsätts med D-GPS i projektionen SWEREF 99 TM

Massmaterial som spik, glasskärvor, tegel, slagg skulle enligt arbetsplanen inte tas in som fynd på grund av de enorma mängder som förväntades, men schaktbeskrivningarna skulle dock innehålla korta beskrivningar av vad för typ av massmaterial som fanns där.

Däremot skulle föremål som ansågs värdefulla för tolkning och datering av funna kulturlager tillvaratas. Fyndplatserna för de tillvaratagna fynden skulle markeras på planritning som sedan koordinatsätts med D-GPS.

Provtagning skulle enligt arbetsplanen ske i de fall prover kunde förväntas hjälpa till att ge en bättre bild av Gammelstads historia. Fyra C¹⁴ – prover beräknade arkeologerna att plocka in för vedartsanalys och för datering.

Osteologisk analys av benmaterial kunde bli aktuell om ben påträffades i en anläggning som i fältsituationen bedömdes höra till Gammelstads två tidigaste faser, d v s före Gammelstad fick stadsrättigheter 1621. Samma kriterier som osteologisk analys skulle gälla för Makrofossilanalys d v s prover skulle bara samlas in om påträffade anläggningar kunde misstänkas höra till Gammelstad före 1621

Ritningar, foton och övrigt arkivmaterial kommer enligt arbetsplanen att förvaras i Norrbottens Museums respektive arkiv.

Metod och utförande

Förundersökningen utfördes enligt Länsstyrelsens beslut och enligt arbetsplanen som en schaktkontroll under pågående schaktning med grävmaskin. Även spade och skårslev användes. (För utbredning av schakten, se bilaga 1:2 – 1:7). Vid avslutad schaktning användes jordsonder i schaktets botten och i något fall togs även ett spadtag för att kontrollera att ingenting mer intressant fanns under schaktets botten. Schakten dokumenterades med digitalkamera, ritningar och schaktbeskrivningar. Inmätningar skedde med D-GPS och med mätning av befintliga huskroppar som stöd till upprättandet av översiktskartor som senare överfördes till det digitala kartunderlaget.

318 längdmeter grävdes och schaktövervakades. Flera lämningar påträffades, men med justering av schakten i sidled och godkännande från länsstyrelsen av borttagning av vissa lämningar efter dokumentation, kunde det planerade arbetet utföras utan antikvariska hinder.

Avvikelser från arbetsplanen

Den första avvikelsen från arbetsplanen är att ytterligare schakt tillkommit efter det att arbetsplanen skrevs. Någon vecka innan fältarbetets start meddelade Luleå energi att ytterligare schakt skulle grävas eftersom de fått fler kunder som ville ha fjärrvärme. Ytterligare schakt tillkom dessutom under själva fältarbetet under Luleå energis förhandlingar med husägarna.

Beslut och godkännanden av de utökade schakten har dock tagits av länsstyrelsen när detta varit aktuellt. Jämfört med den ursprungliga arbetsplanens sammanlagda schaktlängd om 220 m blev det nu istället 318 m schakt som grävdes.

Den andra avvikelsen från arbetsplanen är följande: Inmätning av schakt och lämningar skulle enligt arbetsplanen göras med D-GPS. Eftersom den mättekniker som tillhandahölls av Luleå Energi inte visade sig vara erfaren nog att utföra de inmätningar som arkeologerna önskade, så blev det tvunget att hitta en annan lösning eftersom ingen annan mätfirma med kort varsel kunde anlitas i så stor omfattning som vi önskade.

Lösningen blev att arkeologerna själva gjorde inmätningar av schaktens kanter utifrån befintliga husgrunder, med hjälp av måttband. Mätresultaten ritades i form av en översiktsplan på millimeterrutat ritpapper. De mätningarna fördes sedan manuellt över till ett digitalt kartunderlag över Gammelstad i projektionen Sweref 99 TM.

En mättekniker från Mecad (den mätfirma som Luleå Energi använde för fjärrvärmens 2008) kontaktades också för att under en kväll göra korrekta inmätningar av enskilda mätpunkter. Det rörde sig om inmätningar av syllstenar samt punkter för rektifiering av planritningar, och inmätningar av byggnadskonstruktioner, samt inmätningar av platser för kolprover. De inmätningarna gjordes med D-GPS i Sweref 99 TM. Med hjälp av dessa inmätta punkter gick det också i efterhand att kontrollera de manuella schaktinmätningarna.

Misstaget att arkeologerna inte själva anlätade kvalificerad mättekniker har inneburit en hel del efterarbete under rapportskrivandet, men i slutänden så har saker och ting ändå gått att reda ut.

Resultat

För detaljerade schaktbeskrivningar hänvisas till bilaga 6

Här nedan följer enbart beskrivningar av de lämningar/anläggningar som kan sägas vara tillräckligt bevarade för att presenteras litet mera utförligt.

Husgrund 1 vid Gamla Hamngatan 5

Syllstenar alldeles under elledning. Ingångsstenen ligger till höger om övriga stenar. Foto: Olof Östlund © Norrbottens museum. Nbm acc nr 2010:260:19

- Bilaga:** Bilaga 2:2
- Beskrivning:** På 0,25 – 0,3 m djup påträffades en rad med 15 stycken stenar, 0,2 – 0,7 m stora, direkt under en elledning vid den sida av schaktet som ligger närmast bostadshuset på Gamla Hamngatan 5. Stenraden var 5,15 m lång. En 0,7 m stor sten med platt ovansida låg vid sidan om stenarna i stenraden. Alla stenar utom den sten som låg vid sidan om raden fick ligga kvar där de påträffades, och schaktet för fjärrvärmeledningarna grävdes bredvid dem. Den sten som plockades bort låg direkt ovanpå orörd mark (grå mjäla), och det verkade som att även de andra stenarna låg direkt ovanpå orörd mark på ca 0,45 m djup under nuvarande markyta. Ingen rest av humuslager kunde ses. De jordmassor som grävdes bort ovanpå, men också de jordmassor som grävdes bort bredvid stenraden bestod av blandade kulturlager, vilket gör att det är svårt att säkert knyta fyndmaterialet till stenraden. Fynden kommer också från olika århundraden. De fynd som påträffades var tegelbitar, fajans, planglas och tråddragen spik, men inga av dem plockades in p g a den osäkra kontexten.
- Datering:** Resterna av byggnaden är troligtvis äldre än 1621 (bedömning utifrån kartmaterial, se tolkningskapitlet).

Husgrund 2 under Västervägen

Nils Johansson rensar fram en syllsten en stock och ett kulturlager under Västervägens vägbana. Foto: Olof Östlund © Norrbottens museum. Nbm acc nr 2010:260:37

Det mörkbruna som syns i schaktets SÖ-profil är kulturlagret som fanns i resterna av byggnaden. Foto: Olof Östlund © Norrbottens museum. Nbm acc nr 2010:260:39

- Bilagor:** Bilaga 2:7 och Bilaga 2:8
- Beskrivning:** Under Västervägens väggkropp, på 0,3 m djup under asfaltens yta påträffades en 0,5 m stor sten och ytterligare 0,1 m längre ned resterna av en stock, ca 0,14 m bred. I direkt anslutning, sydväst om stenen och stocken, låg ett ca 0,1 m tjockt kulturlager mellan 0,3 och 0,5 m djup under markytan. Kulturlagret inklusive, stenen och stocken, sträckte sig ungefär 4,5 m i fjärrvärmeschaktets längd, men delades i två delar av en modern schaktgrav för en elledning som grävts vid sidan av Västervägen. Kulturlagret innehöll förutom ruttnande trärester också fynd av kritpipedelar, grönt planglas, keramik (stengods med blå dekor på vit botten, rödgods (B II:4), fajans med blå dekor på vit botten) och smidd spik. På ömse sidor om schaktgraven för elledningen fanns ett varviga lager med sot, där också tjärpapp påträffades.
- Inplockade fynd:** Samliga fynd i fyndlistan (Fnr 1–14, Bilaga 3) kommer från kulturlagret i husgrund 2. Det rör sig om delar av kritpipor som är från ca 1660-tal till 1750-tal, och det rör sig i övrigt om stengods och rödgodskeramik, fajans, eldslagningsflinta, gröntaktigt planglas från fönster, fönsterpröjs av bly och tjärpapp från tak.
- Datering:** Fynden i husgrundens kulturlager kan dateras från ca 1660-tal till tidigt 1800-tal. Byggnaden syns också på 1817 års karta.

Stenansamling (Syll?-stenar) vid Visitor Centre

Stenansamling (mitt i bilden) vid Visitor Centre.
Foto: Olof Östlund © Norrbottens museum. Nbm
acc nr 2010:260:56

Närbild på stenansamlingen fotograferad rakt
uppifrån. (Bilden är här roterad 90 grader för att
riktningen på schaktet ska vara samma som på
bilden till vänster). Foto: Olof Östlund © Norrbottens museum. Nbm acc nr 2010:260:52

Bilaga:	Bilaga 2:9
Beskrivning:	Vid schaktet som löper intill Visitor Centres sydvästra vägg av påträffades 4 stenar, 0,25 – 0,45 m stora. Stenraden sträcker sig ca 1,10 m i schaktet. De påträffades på 50 – 55 cm djup, på gränsen mellan orörd mark och ett omrört lager med påförda, planerade jordmassor. Ingenting annat påträffades i sanden kring stenarna. De lämnades orörda där de låg med skyddande lager sand ovanpå eftersom de inte ansågs ligga i vägen för fjärrvärmen..
Datering:	Oklar.

Anläggning 1 (A1) Grop vid Gamla Hamngatan 7

Den mörka färgningen och träresterna i den var vad som fanns kvar av nedgrävningen när Anläggning 1 påträffades. En sentida lämning.. Foto: Olof Östlund © Norrbottens museum. Nbm acc nr 2010:260:25

Bilagor:	Bilaga 2:4 och bilaga 2:5
Beskrivning:	En nedgrävning med ruttnande trävirke påträffades vid bostadshuset på Gamla hamngatan 7. Fyllningen i nedgrävningen syntes som en brun färgning i den rostfärgade orörda sanden. Färgningen påträffades under omrörda kulturlager på 0,4 – 0,5 m djup under markytan och trävirket påträffades på 0,5 – 0,55 m djup. Virket låg på botten av nedgrävningen och bestod av rundvirke (inte sågade plankor) omkring 10 cm breda och av ungefär 5 cm tjocklek. I plan mätte färgningen av nedgrävningen ca 0,75 x 0,6 m i schaktet längdriktning (SV-NÖ). I sydöst fortsatte gropens nedgrävning in under vägbanan under Gamla Hamngatan och är egentligen större än 0,6 m åt det hållet. I gropens bruna sandfyllning fanns förutom trävirket också enstaka bitar av träkol, men inga andra fynd. En bit förkolnat trä togs ur gropens fyllning för ¹⁴C-datering. Kolet låg bredvid rundvirket.
¹⁴ C-prover:	KP 2 (koordinat: N 7298617,64 / E 822962,18 / z 10,54).
Vedartsanalys:	Det träkol som daterats kommer från björk (Bilaga 8).
Datering:	KP 2 (Ua-41217, bilaga 5): Träkol i nedgrävning gav ¹⁴ C-dateringen 86 ± 30 BP (Kalibreringskurvan har två toppar: 1680 – 1740 e Kr och 1800 – 1980 e Kr med 95,4 % sannolikhet).

Sot- och kollins, innergård Gamla Hamngatan 3

Bilagor:	Bilaga 1:10 och bilaga 2:10
Beskrivning:	En 1-3 cm tjock kol- och sotlins påträffades i schaktet på innergården på Gamla Hamngatan 3, från bostadshuset i söder och 7 m in i schaktet. Linsen låg under matjord blandad med omrörda kulturlager innehållande tegelkross, men ovanpå orörd mark. Ett kolprov togs för ¹⁴ C-datering.
¹⁴ C-prover:	KP 4 (koordinat: N 7298597,95 / E 822923,39 / Z 12,05)
Vedartsanalys:	Det kol som vid vedartsanalysen plockades ut för datering kommer från kärnved av tall med en egenålder överstigande 30 år. (Bilaga 8)
Datering:	KP 4 (Ua-41219, bilaga 5): Träkol i sot- och kollins gav ¹⁴ C-dateringen 558 ± 30 BP. (Kalibreringskurvan får två toppar: 1300 – 1370 e Kr och 1380 – 1430 e Kr med 95,4 % sannolikhet).

Sot- och kollins G Hamngatan 3 (beskrivning ovan). Foto: Olof Östlund © Norrbottens museum. Nbm acc nr 2010:260:58

Sot- och kollins G Hamngatan 7 (beskrivning nedan). På bilden syns också fyndsticken som markerar var kolprovet KP 1 togs. Foto Olof Östlund © Norrbottens museum. Nbm acc nr 2010:260:23

Sot- och kollins vid Gamla Hamngatan 7

Bilagor:	Bilaga 2:3, bilaga 1:6 och bilaga 1:8
Beskrivning:	En tunn centimetertjock kol- och sotlins kunde ses på en sträcka av 8 m i profilen mot vägbanan i Huvudschaktet vid Gamla Hamngatan 7. Den påträffades under fyllnadsmassor på ca 0,30 m djup under markytan. Linsen var i schaktets profil på flera ställen av den 8 m långa sträckan omgiven av tunna (2 – 3 cm) lager med brun och grå sand, både på ovansidan och på undersidan om linsen. Ett kolprov togs för ¹⁴ C-datering.
¹⁴ C-prover:	KP 1 (koordinat: N 7298614,13 / E 822963,40 / Z 10,91)
Vedartsanalys:	Det kol som vid vedartsanalysen plockades ut för datering kommer från en delvis förkolnad stam av tall. (Bilaga 8)
Datering:	KP 1 (Ua-41216): Träkol i sot och kollins gav ¹⁴ C-dateringen: 366 ± 30 BP (Kalibreringskurvan får två toppar: 1440 – 1530 e Kr och 1540 – 1640 e Kr med 95,4 % sannolikhet).

Brandlager vid Gamla Hamngatan 9 (Bilaga 2:6, bilaga 1:6 och 1:9)

Gamla Hamngatan 9: Brandlager med träkol. I bildens mitt syns det ställe där ett snitt gjorts med spaden för att kontrollera kollagrets tjocklek. Foto Nils Johansson © Norrbottens museum. Nbm acc nr 2010:260:30

Bilagor:	Bilaga 2:6, bilaga 1:6 och bilaga 1:9
Beskrivning:	Ett kraftigt lager med kol påträffades vid bostadshuset på Gamla hamngatan 9. Det var 0,1 m tjockt och 6,5 m långt i schaktets längdriktning och påträffades under omrörda kulturlager, på ca 0,7 m djup under dagens markyta. I kollagret fanns enbart kol. Kollagret ligger på orörd mark. Inga spikar eller några andra fynd fanns i kolet som tyder på att ett hus har brunnit på platsen. Ett kolprov togs för ¹⁴ C-datering.
¹⁴ C-prover:	KP 3 (koordinat: N 7298631,63 / E 822985,23 / Z 10,47)
Vedartsanalys:	Det kol som vid vedartsanalysen plockades ut för datering kommer från tätvuxen gran med egenålder av 32 år. (Bilaga 8)
Datering:	KP 3 (Ua-41218): Träkol ur kollagret gav ¹⁴ C-dateringen 317 ± 30 BP Med kalibrerade värden motsvarar detta 1480 – 1650 e Kr med 95,4 % sannolikhet).

Övrigt: Möjlig rest av husgrund inne på gården på Gamla Hamngatan 5

Bilagor:	Bilaga 1:5 och bilaga 1:11
Beskrivning:	26 m in i schaktet påträffades en möjlig grundsten / syllsten till en byggnad som syns på 1817 års karta. Stenen vars topp låg 0,5 m under markytan frilades dock inte utan övertäcktes igen med jord eftersom djupet på schaktet ansågs vara tillräckligt för fjärrvärmeledningarna.
Datering:	Stenen skulle kunna vara en grundsten hörande till byggnad från 1817 eller äldre.

Vetenskaplig tolkning

Arkeologiska undersökningar i Gammelstad är ett led i den långsiktiga kunskapsuppbyggnaden med sikte på att kartlägga dess ålder, tidigaste utveckling och utbredning. Detta, samt att få bättre kunskap om medeltida gårdar, handeln och områdets kontaktnät, är något som efterfrågas i *Arkeologi i Norrbotten - en forskningsöversikt*.

Schakten vid undersökningen hade en begränsad bredd och de lades i möjligaste mån i tidigare schakt eller i fyllnadsmassor, där så liten skada som möjligt skulle åsamkas fornlämningen. Det gör att möjligheterna är begränsade att svara på frågorna som ställs i *Arkeologi i Norrbotten*. Det går dock att kommentera det som har påträffats under fjärrvärmeundersökningarna 2011 under några rubriker med fokus på enskilda platser och lämningar.

I merparten av schakten vid den här undersökningen fanns endast matjord och fyllnadsmassor eller sedan tidigare utplanerade, omrörda och förstörda kulturlager. Innehållet i dessa omrörda eller planerade kulturlager är en blandning av fynd från 1700-talet och framåt, främst krossat tegel. Inga spår av blekjord kunde ses i den opåverkade marken under fyllnadsmassorna vilket visar att den ursprungliga markytan inte finns kvar under fyllnadsmassorna på där schakten nu grävdes. Undantagen är de platser och lämningar som tolkas här nedan.

De platserna och lämningarna påträffades alla vid Gamla hamngatan och Västervägen. Inga bevarade lämningar påträffades i schakten vid Häradsvägen.

Husgrund 1 vid Gamla Hamngatan 5

(Bilaga 2:2)

Den drygt 5 m långa syllstensraden som påträffades i fjärrvärmens huvudschakt längs med Gamla Hamngatan utanför bostadshuset på Gamla Hamngatan 5 är rester av en husgrund. Invid syllstensraden låg en 0,7 m stor och (på ovansidan) flat sten som tolkades som en ingångssten som legat utanför en ytterdörr. En elkabel låg nedlagd omedelbart ovanpå syllstenarna men stenarna ligger kvar i sitt ursprungliga läge. De ligger fortfarande i en rak linje och har inte flyttats p.g.a. elkabelgrävningen. Jorden intill syllstenarna (där fjärrvärmeschaktet grävdes djupare) är emellertid omrörd. Det är tydligt eftersom inte bara klarglas från fönster och fajans påträffades i hela schaktets djup, utan även tråddragen spik. Den tråddragna spiken indikerar 1900-tal eller sent 1800-tal, fajansen indikerar 1700-tal – 1800-tal.

Byggnaden bör ha varit äldre än 1817. Detta kan vi säga med ledning av 1817 års karta över Gammelstad, där ingen byggnad finns på platsen. Husgrunden ligger dessutom längre in mot gatan, mellan 1 och 1,5 m från nuvarande bostadshus. Gamla Hamngatan därmed varit trängre än vad som visas på 1817 års karta (bilaga 1:11), på ett sätt som snarare leder misstankarna till att detta är resterna av ett hus som stått på platsen innan borgarkvarteren skapades när det dåvarande Luleå fick stadsrättigheter år 1621. Byggnaden bör rimligtvis vara från tiden före 1621 eftersom borgarkvarterens mått i stadsplaneringen och därmed också gatubreddens vid dessa kvarter inte bör ha förändrats mycket fram till 1649, när en karta över Gammelstad ritades med borgarkvarteren inlagda (bilaga 1:12). Man kan inte begära att en karta från 1649 ska överrensstämma helt med den från 1817, men till stora delar så är borgarkvarteren likadana. Byggnaden vars rester vi hittat bör vara äldre än 1621 vilket innebär att inte bara den tråddragna spiken utan också fajansen som påträffades i de omrörda jordmassorna intill syllstensraden av senare datum än resterna av husgrunden. De har alltså kommit dit i samband med omgrävningar i vägbanan.

Mera av husgrunden bör kunna finnas kvar under gräsmattan mellan befintligt bostadshus och den nuvarande Hamngatans beläggning.

Husgrund 2 under Västervägen

(Bilaga 2:7 och bilaga 2:8)

Det kulturlager, den sten och den stock som påträffades under Västervägen är resterna av en byggnad som syns på 1817 års karta (bilaga 1:11). Stenen är en syllsten och stocken är förmodligen en del av en syllstock eller annat timmer från byggnaden. Kulturlagrets längd i schaktet stämmer ganska bra överens med storleken på byggnaden på 1817 års karta.

I kulturlagret fanns ett flertal fragment av kripipor (Fnr 2a – 2e, Fnr 8, samt Fnr 11a – 11b, bilaga 3). Ett kripipohuvud (Fnr 2b) påträffades bland skaftdelarna vars form och stämpel visar att den har tillverkats i staden Gouda i Holland någon gång mellan 1732 och 1740 av Cornelius de Jong. Övriga delar av kripipor är skaftdelar från tiden mellan ca 1660 och 1750 (bilaga 9).

Stengods (Fnr 1), fönsterglas (Fnr 5), delar av kripipor (Fnr 2a, 2b och en av skaftdelarna ur Fnr 11b), och en bit krossat tegel från husgrund 2 under Västervägen. Foto Olof Östlund © Norrbottens museum. Nbm acc nr 2010:260:61

Stengodset (Fnr 1) och fajansen är försök att efterlikna äkta ostindiskt porslin. Det gröna planglasat passar också in i den tiden, alltså 1700- och tidigt 1800-tal.

Tjärpappen hör till 1800-tal eller 1900 tal och hör troligtvis inte ihop med husgrunden. Frågan är hur tjärpappen då har kunnat hamna där? Tjärpappen påträffades ytligt i kulturlagret och skulle kunna ha hamnat där i fyllnadsmassor när husgrunden täcktes över.

Kripiporna och fajansen pekar på att byggnaden använts från tiden efter ca 1660-talet fram till de första årtiondena under 1800-talet. Det troliga är att fynden markerar byggnadens brukningstid, eftersom ingenting påträffades som var från medeltid eller ännu äldre tider. Platsen ligger relativt nära kyrkan och det bör rimligtvis ha funnits enskilda fynd som är äldre än 1660-tal om ett underliggande bevarat kulturlager funnits kvar under byggnaden. Kulturlagret var väl sammanhållet och är troligtvis nedtrampat. Enligt 1817 års karta tillhör byggnaden den permanenta bosättningen i kyrkbyn, det är alltså inte en kyrkstuga. Storleken gör dock att man kan misstänka att detta rör sig om en ekonomibygnad och att den hade jordgolvet där de fynd vi hittat trampats ned.

Stenansamling (Syll?-stenar) vid Visitor Centre

(bilaga 2:9)

I detta 7 m långa tvärschakt ligger det i ca 3 m in i schaktet i rostjorden en drygt 1 m lång ansamling med 4 stenar på 0,5 m djup, som skulle kunna vara rester av en konstruktion. Stenkonstruktionen är skapad av människor, marken är i övrigt stenfri på platsen. Det går i det öppnade schaktet inte att avgöra om det är syllstenar eftersom de inte ligger tydligt på rad, och det dessutom saknas kulturlager eller någonting annat kring stenarna, där är enbart sand. Det syns heller ingen husgrund på 1817 års karta. Endera är det någonting som är

äldre, eller också är det någonting som funnits så kort tid att det inte blivit nedtecknat på någon av de historiska kartor som finns tillgängliga på Norrbottens museum.

Frånvaron av övrigt fyndmaterial gör att inga säkra tolkningar går att göra. Stenarna lämnades på plats orörda eftersom schaktet var tillräckligt djupt för fjärrvärmerören.

Anläggning 1 (A1) Grop vid Gamla Hamngatan 7

(bilaga 2:4 och bilaga 2:5)

Det troliga är att detta är en sentida nedgrävning, någon form av ände av ett dike. Nedgrävningen och virket i botten av den fortsatte in i schaktets kant och det gick inte att bedöma hur långt anläggningen sträckte sig under vägbanan.

Det runda trävirkets var ruttet, men höll ihop bra, vilket skulle kunna bero på djupet under markytan (0,5 m) och syrefri miljö, men mera troligt beror det på att lämningen inte är speciellt gammal. ¹⁴C-Dateringen på 86 ± 30 BP är dock inte så entydig som man först kan tro. Eftersom den kalibrerade kurvan är lång och har två toppar så ligger det möjliga tidsspannet mellan 1680 – 1740 e Kr respektive 1800 – 1980 e Kr (bilaga 5).

En dendrokronologisk datering hade varit att föredra, men bedömdes inte vara möjlig eftersom träet trots allt var murket och inte brett/tjockt nog att innehålla speciellt många årsringar.

Avsaknaden av fynd i nedgrävningens fyllning är värd att notera. De jordmassor som ligger ovanpå är omrörda lager med enstaka bitar av krossat tegel, men i nedgrävningen finns ingenting.

Det relativt välbevarade virket, i kombination med ¹⁴C-dateringen gör att bedömningen lutar mot en tolkning att anläggningen/diket grävts under 1800- eller 1900-talet.

Sot- och kollins på Gamla Hamngatan 3:s innergård

(bilaga 1:10 och bilaga 2:10)

En 1-3 cm tjock sot- och kollins påträffades under en blandning av matjord och omrörda kulturlagerrester på den här platsen. Tomten är idag terrasserad med dessa jordmassor och troligtvis har den underliggande marken klarat sig oskadad tack vara detta i den del av schaktet som låg närmast huset i söder. Sot- och kollinsen är troligtvis en avbränning av markvegetation. Det är inte bara frågan om övertäckt förmultnad torv, här fanns för mycket kol för att så ska vara fallet. Det är inte heller fråga om en deponi eftersom kolet ändå är ganska tunt utspritt direkt ovanpå orörd mark. Det kol som vid vedartsanalysen plockades ut för datering kommer från kärnved av tall med en egenålder överstigande 30 år, vilket innebär att det inte bara var fråga om sly som bränts.

¹⁴C-dateringen visar att denna brand har troligtvis skett under den tid som det träkapell fanns som omnämns 1339, men med säkerhet före den tiden då den nuvarande stenkyrkan började byggas vid slutet av 1400-talet. Resultatet från dateringen visade 558 ± 30 BP. Kalibreringskurvan får två toppar och det möjliga tidsspannet på dateringen ligger mellan 1300 – 1370 e Kr respektive 1380 – 1430 e Kr).

Sot- och kollins vid Gamla Hamngatan 7

(bilaga 2:3, bilaga 1:6 och 1:8)

Den centimetertjocka sot- och kollins som kunde ses i profilen mot vägbanan vid Gamla Hamngatan 7 är troligtvis en torvlins som bara delvis är bränd. Även om den inte hade något tydligt blekjordslager direkt under så finns tendenser till ljusare färgad sand. Linsen var i schaktets profil på flera ställen av den 8 m långa sträckan omgiven av tunna (2 – 3 cm) lager med brun och grå sand, både på ovansidan och på undersidan om linsen. Det kan vara så att marken varit omgrävd tidigare och att det helt enkelt inte hunnit bildas något blekjordslager under torven innan de första fyllnadsmassorna lades på Gamla Hamngatan.

Ett kolprov togs dock ändå för att avgöra vilken ålder linsen hade. Bedömningen gjordes att detta lika gärna skulle kunna vara en rest av en av de ytor som tidigt öppnats till betesmark med hjälp av eld. Linsen var dock för ung för att passa in i det sammanhanget (se nedan).

¹⁴C-dateringen blev 366 ± 30 BP och kalibreringskurvan fick två toppar; 1440 – 1530 e Kr och 1540 – 1640 e Kr.

Det skulle kunna tänkas att jordmassor flyttats under de århundradena för att skapa bättre bärighet på Gamla Hamngatan och att de lagts direkt ovanpå den dåvarande torven/markytan.

Kommentarer kring sot- och kollinser

Vid undersökningar under tidigare år har sot- och kollinser påträffats runt om i Gammelstad, senast under fjärrvärmeundersökningarna år 2008. I rapporten som skrevs då lades en tanke fram om att dessa kol- och sotlinser skulle kunna vara rester av två avsiktliga bränningar, där olika delar av den dåtida ön rensades från vegetation för att öppna ytor till betesmark. Det föreföll då som om bränderna i huvudsak inträffat i två omgångar och dateringarna grupperades därför i en äldre fas (890-1240 e Kr) och en yngre fas (1164-1390 e Kr) av avbränning. (*Östlund 2008*)

Vid 2010 års fjärrvärmeundersökning har det framkommit ytterligare en lins med sot och kol från Gamla Hamngatan 3 inne på gården. (Den lins som framkom vid Gamla hamngatan 7 är förmodligen en torvlins, inte resterna av en avbränning av skog).

Ingen av dateringarna från någon av dessa linser styrker dock tanken från 2008 om två tydliga avbränningar av skog för att öppna ytor, men förkastar den inte heller. Dateringarna är helt enkelt för unga för att passa in i ett sådant tidigt mönster av avsiktlig bränning av skogsmark som föreslogs den gången.

Det har bränts av vegetation vid senare tillfällen också, vilket inte är så konstigt. Skog växer upp och gamla öppna ytor växer igen. Om detta är fråga om avbränning av vegetation i omgångar från 1000-talet e Kr fram till början på 1400-talet så framträder en bild av att bebyggelsen på ön under den tiden var ganska sparsam och att skogen fortfarande var dominerande.

Brandlagret vid Gamla Hamngatan 9

(Bilaga 2:6, bilaga 1:6 och 1:9)

”Brandlagret” är mera att betrakta som ett deponerat lager med kol än ett riktigt brandlager. Det fanns inga spikar i kollagret, och inte heller några andra brända fynd som tyder på att det är ett hus som brunnit på platsen. Kollagret är också för tjockt (ca 10 cm) för att rimligtvis kunna sägas vara från skog eller vegetation som brunnit eller bränts på platsen där den växt (t ex för att öppna upp ytor i skogsmark).

Vi grävde ett snitt genom kollagret på ett ställe för att se hur mäktigt kollagret var och för att rita en profilsektion, men i övrigt fick kollagret ligga där det låg eftersom djupet var tillräckligt för fjärrvärmeschakten. Även om vi inte grävde oss ner i kollagret på något annat ställe borde det redan på ytan ha dykt upp enskilda brända fynd på den 6,5 m långa sträcken i schaktet om detta varit rester av ett nedbrunnet hus.

¹⁴C-dateringen blev 317 ± 30 BP vilket med kalibrerade värden motsvarar detta 1480 – 1650 e Kr. (bilaga 5). En möjlighet skulle vara att kolet på något sätt har ett samband med stadsbildningen och skapandet av borgarkvarteren i Luleå Gammelstad år 1621. Vid byggandet av de nya kvarteren flyttades en hel del kyrkstugor, bland annat till Gamla hamngatan (*Bergling 1964:102 f*). Det skulle kunna tänkas att området dit kyrkstugorna flyttades brändes av, och att resterna av den brända vegetationen deponerades på den här platsen. Det rimmar dock illa med den karta som finns från 1649, där kolet då skulle ha blivit deponerat inom bebyggt område.

Det är rimligare att se detta som kol som rensats bort från tidigare avbränningar av skog före det att stadens gränser nått till platsen, alltså före 1621 eller till och med på 1500-talet.

Slutsats/Vidare undersökningar

Norrbottnens museum anser att ytterligare undersökningar med anledning av årets fjärrvärmeschakt inte är nödvändiga, inom de schaktgränser som grävts.

Inför kommande undersökningar är det dock viktigt att komma ihåg att även där omfattande schaktningsarbeten har ägt rum tidigare kan intakta kulturlager och anläggningar påträffas. Att följa äldre kabelgravar och schakt kan vara svårt och kulturlager kan påträffas även vid mindre ingrepp. Därför är det av stor vikt att samtliga markingrepp inom fornlämningsområdet bevakas av arkeolog.

Det är troligt att mera av husgrunden vid G Hamngatan 5 kan finnas kvar under gräsmattan mellan befintligt bostadshus och den nuvarande Hamngatans vägbana. Om det ska ske ytterligare exploatering vid den adressen får man vara beredd på att det kan finnas rester av ett hus på platsen som är från tiden före Luleå fick stadsprivilegier och borgarkvarteren skapades. Även stenansamlingen vid Visitor Centre bör man vara extra uppmärksam på som en lämning som kan vara äldre än 1621.

Utvärdering

Kommunikation mellan exploitören (i det här fallet Luleå energi) och Länsstyrelsen är viktigt vid arbeten inom det fornlämningsområde som kyrkbyn faktiskt är. När planer angående markarbeten ändras mitt under arkeologernas schaktövervakning, kan detta innebära problem med planering och utförande av arbetet, alldeles särskilt om arbetet skulle försenas. Ofta är arkeologer uppbokade under fältsäsong så att andra arbeten tar vid direkt efter föregående arbeten. Det kan i värsta fall innebära kraftiga förseningar om arkeologerna tvingas åka iväg på andra planerade jobb för att sedan återvända till Gammelstad för att fortsätta med schaktövervakningarna. Det är därför viktigt att placering och längd på alla tänkbara schakt meddelas av exploitören till länsstyrelsen innan förfrågningsunderlag och begäran om arbetsplan skickas ut till arkeologerna.

Fältarbetet gick fortare än förväntat. Detta berodde främst på grund av att schakten till stor del förlades i gamla ledningsschakt, och i fyllnadsmassor under vägbanor. Färre fynd påträffades som behövde dokumenteras än vad vi förväntat oss.

Mängden ritningar och schaktöversikter som behövde renritas och iordningställas under rapportarbetet gjorde att hela den tid som planerats och litet till behövdes för att sammanställa rapporten. En del av den tid som beräknats för fältarbete kom att användas i rapportarbetet för att föra över analoga mätdata till digitala ritningar. Den totala tiden för både fältarbete och rapportarbete blev i slutändan ändå litet kortare än den beräknade.

Nästa gång ett större arbete ska genomföras i Gammelstad så kommer Norrbottens museum själva att anlita en mättekniker som är van att arbeta med arkeologer. Missen nu berodde på att Norrbottens museum förutsatte att det skulle vara samma mätfirma som anlätades förra gången av Luleå Energi som skulle vara på plats även den här gången.

Slutligen: Det arkeologiska arbetet vid schaktkontroller begränsas alltid av schaktens bredd. När schaktbredden också är detsamma som undersökningsområdet så går arbetet att likna vid en kamerablixt i mörkret. Man måste vara medveten om att det som är möjligt att se i schakten är bara en bråkdel av det som man skulle behöva se för att kunna berätta om hela Gammelstads historia.

Norrbottnens museum, Luleå 2011-03-17

Olof Östlund, Arkeolog

Referenser

Publicerade källor

- Arkeologi i Norrbotten – en forskningsöversikt*. Länsstyrelsen i Norrbottens län Rapportserie Nr 14/1998
- Bergling, Ragnar 1964. *Kyrkstaden i övre Norrland. Kyrkliga, merkantila och judiciella funktioner under 1600- och 1700-talen*. Uppsala.
- Bergner, L P. 1817. *Charta Öfver Luleå Gammel Stad*. (Nytryck Lantmäteriet)
- Burman, Ann-Christin 1994. *Rapport. Arkeologisk undersökning. Raä 330, Gammelstaden 5:13 m.fl. Nederluleå socken, Västerbotten, Norrbottens län*. Norrbottens museum, Dnr 638/94.
- Egebäck, Per Erik. 1992. *Rapport. Arkeologisk undersökning av kulturlager, del av Raä 330. Gammelstad 5:13, Nederluleå s:n, Västerbotten, Norrbottens län*. Norrbottens museum, Dnr 831/92.
- Lindgren, Åsa. 1999. *Rapport. Arkeologisk förundersökning. Raä 330, Gammelstaden 5:37 och 5:38. Nederluleå socken, Västerbotten, Norrbottens län*. Norrbottens museum, Dnr 1999/0640
- Lindgren, Åsa. 2000. *Rapport. Arkeologisk förundersökning/schaktkontroll. Häradsvägen, vägsänkning. Gammelstads kyrkby, Medeltida kulturlager, Raä 330, Nederluleå socken, Norrbottens län*. Norrbottens museum, Dnr 2000/0560
- Lindgren, Å. 2005. *Rapport. Fjärran fjärrvärmen. Arkeologisk förundersökning. Gammelstad, Raä 330, medeltida kulturlager, Nederluleå socken, Norrbottens län, Västerbotten*. Norrbottens museum, Dnr 2002/0212.
- Nordberg, Albert 1965. *En gammal Norrbottensbygd. Anteckningar till Luleå sockens historia*. Luleå.
- Skålberg, Pia 1997. *Rapport. Arkeologisk förundersökning. Raä 330, Gammelstaden 5:7. Nederluleå socken, Västerbotten, Norrbottens län*. Norrbottens museum, Dnr 1996/1047
- Wallerström, Tomas. 1989a. *Rapport. Besiktning av kulturlager m m. Kyrktorget, Luleå Gammelstad, Nederluleå s:n, Västerbotten, Norrbottens län, (del av fl 330)*. Norrbottens museum, Dnr 186/90.
- Wallerström, Tomas 1989b. *Rapport. Besiktning av kulturlager. Gammelstad 5:6, Gamla Hamngatan 6, Luleå Gammelstad, Nederluleå s:n, Västerbotten, Norrbottens län (del av fl 330)*. Norrbottens museum, Dnr 187/90
- Wikström, Carina 1995. *Rapport. Arkeologisk förundersökning. Raä 330. Gammelstad 5:13. Nederluleå socken, Västerbotten, Norrbottens län*. Norrbottens museum, Dnr 694/95
- Wrede, Anja. 2001. *Förundersökning i Gammelstad 2001. Häradsvägen/Kaptensgården, Raä 330 (Nbm dnr 2001/0380)*. Ur Wrede, A. 2001 et al: *Rapport. Arkeologiska förundersökningar i Gammelstad år 2001. RAÄ 330, Gammelstads kyrkby. RAÄ 593, Hägnan. Nederluleå socken, norrbottens län, Västerbotten*. Rapport Norrbottens museum.
- Östlund, Olof 2009. *Rapport 2009:2. Arkeologisk förundersökning. Fjärrvärme 2008. Raä 330, kulturlager från medeltid och nyare tid, Gammelstads kyrkby, Nederluleå sn, Luleå kn, Västerbottens landskap, Norrbottens län*. Norrbottens museum, Dnr 179-2008

Bilagor

1 Kartor och översikter

- 1:1 Fornlämningsområdet Raä 330. Utsnitt, Ekonomisk karta 24L 9h Gammelstaden, skala 1:10 000
- 1:2 Översikt Undersökningsområde, skala 1:1 000
- 1:3 Tidigare undersökningar, skala 1:1 000
- 1:4 Översikt Västervägen och Visitor Centre, skala 1:200
- 1:5 Översikt Gamla Hamngatan 1, 3, och 5 skala 1:200
- 1:6 Översikt Gamla Hamngatan 6, 7, 8 och 9, skala 1:200
- 1:7 Översikt Häradsvägen 8 och 10 skala 1. 200
- 1:8 Gamla Hamngatan 7. Plan över profilsektioner för sot-/kollins (profil E-F) och A1, nedgrävning (profil C-D), skala 1:20
- 1:9 Gamla Hamngatan 9: Plan över kollager och profilsektion (Profil (G-H), skala 1:50
- 1:10 Gamla Hamngatan 3. Plan över profilsektion för sot-/kollins (Profil i-J), skala i:50
- 1:11 Stadskarta 1817 inlagd över Västervägen och Gamla hamngatan i dagens Gammelstad. Skala 1:500

2 Ritningar

- 2:1 Ritningsförteckning
- 2:2 Gamla Hamngatan 5: Husgrund 1 (syllstenar), planritning skala 1:20
- 2:3 Gamla Hamngatan 7: Sotlins, profilritning
- 2:4 Gamla Hamngatan 7: A1 (Anläggning 1), planritning skala 1:20
- 2:5 Gamla Hamngatan 7: A1 (Anläggning 1), profilritning skala 1:20
- 2:6 Gamla Hamngatan 9: Kollager, profilritning skala 1:10
- 2:7 Under Västervägen: Husgrund 1 (syllsten, syllstock och kultur-lager), planritning skala 1:20
- 2:8 Under Västervägen: Husgrund 1 (syllsten, syllstock och kultur-lager), profilritning skala 1:20
- 2:9 Visitor Centre: (Syll-?)stenar, planritning skala 1:20
- 2:10 Gamla Hamngatan 3: Sot-/kollins, profilritning skala 1:10

3 Fyndlista

4 Fotolista

5 Datering

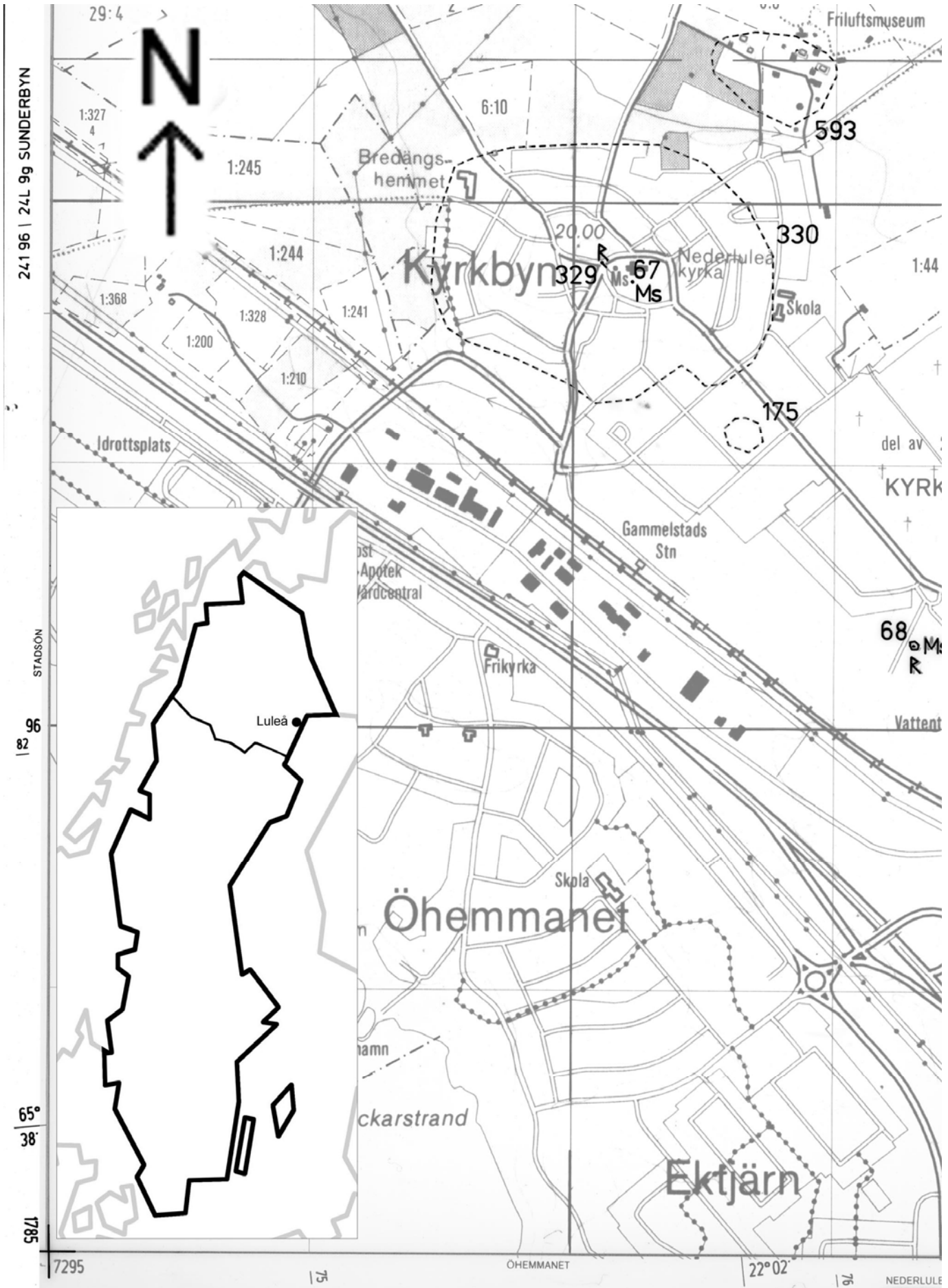
6 Schaktbeskrivningar

7 Fasindelning Gammelstad

8 Vedartsanalys

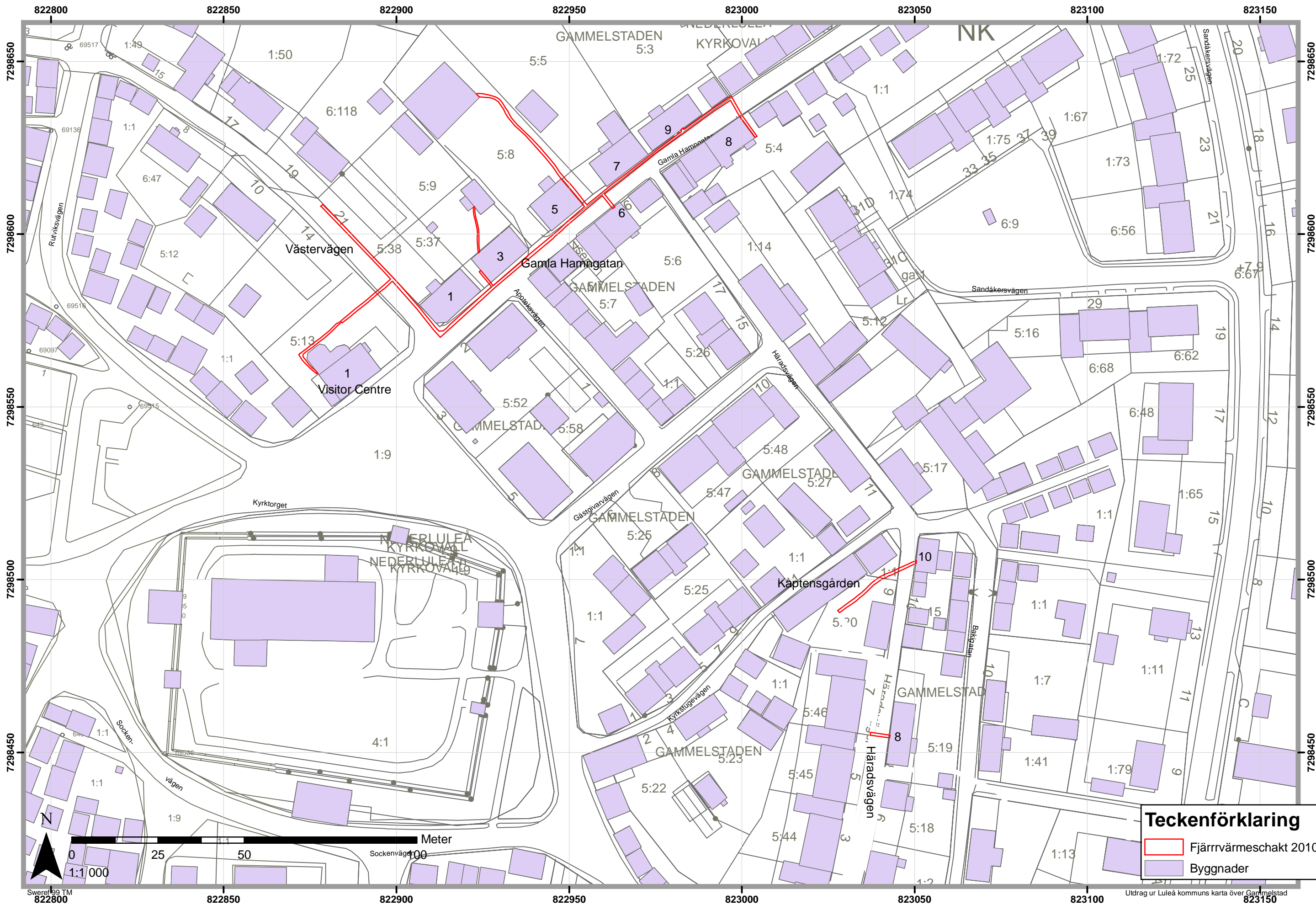
9 Analys av kritpipor

Gammelstads kyrkby, Raä 330, Nederluleå sn

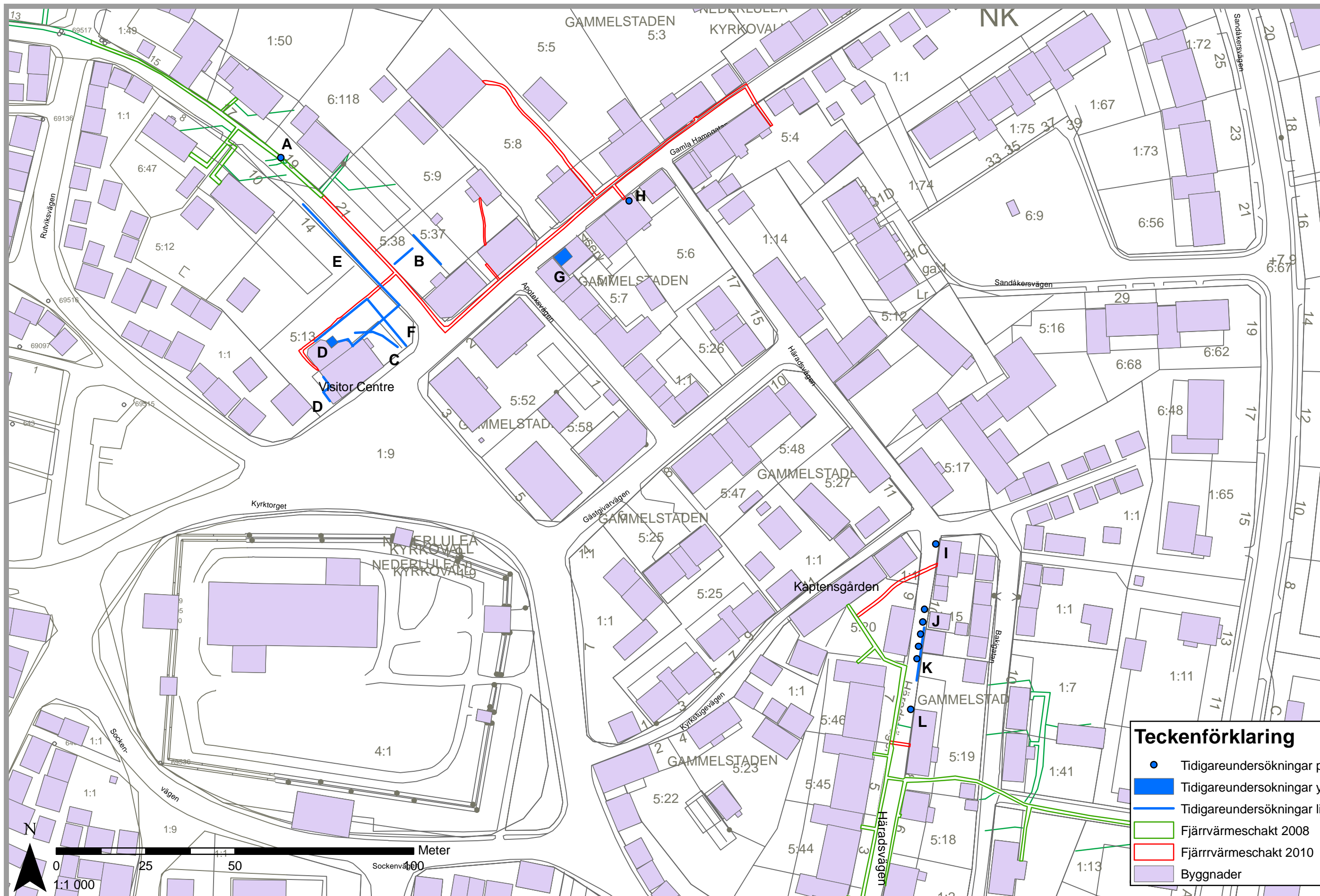

Undersökningsområde (Fjärrvärmeschakt 2010)

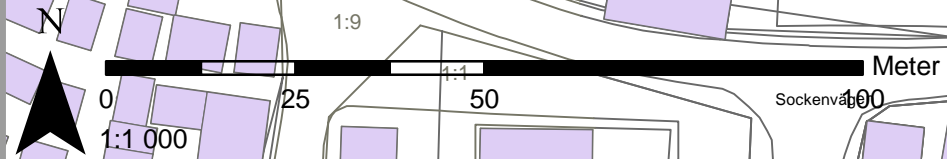

Tidigare undersökningar

Teckenförklaring

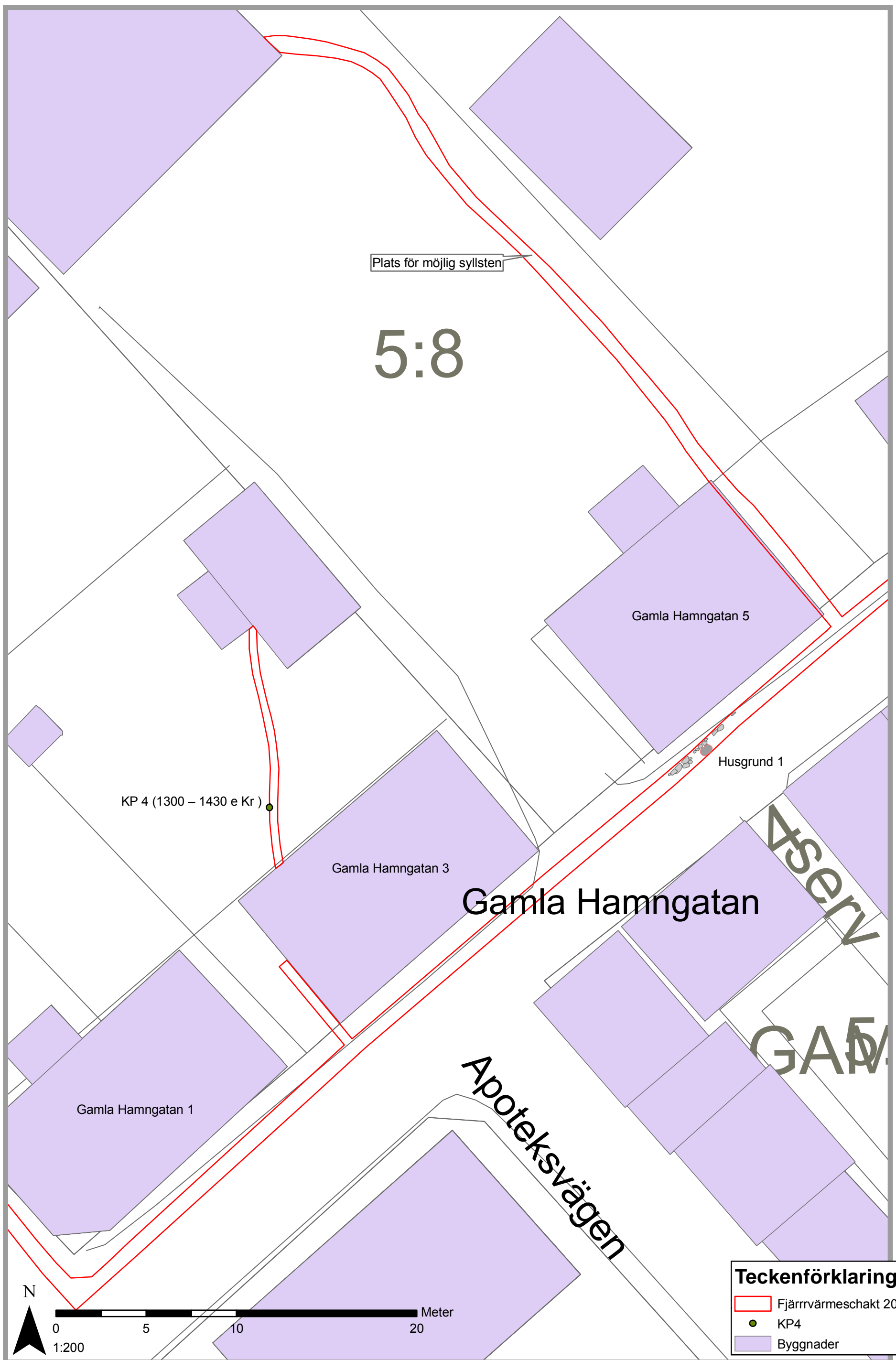
- Tidigareundersökningar punkt
- Tidigareundersökningar yta
- Tidigareundersökningar linje
- Fjärrvärmeschakt 2008
- Fjärrvärmeschakt 2010
- Byggnader

Översikt Västervägen och Visitor Centre

Översikt Gamla Hamngatan 1, 3 och 5

Plats för möjlig sylsten

5:8

Gamla Hamngatan 5

Husgrund 1

KP 4 (1300 – 1430 e Kr)

Gamla Hamngatan 3

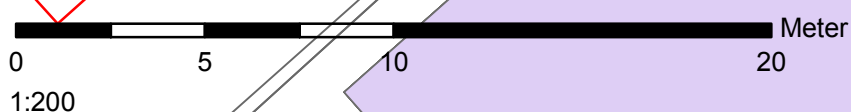
Gamla Hamngatan

Gamla Hamngatan 1

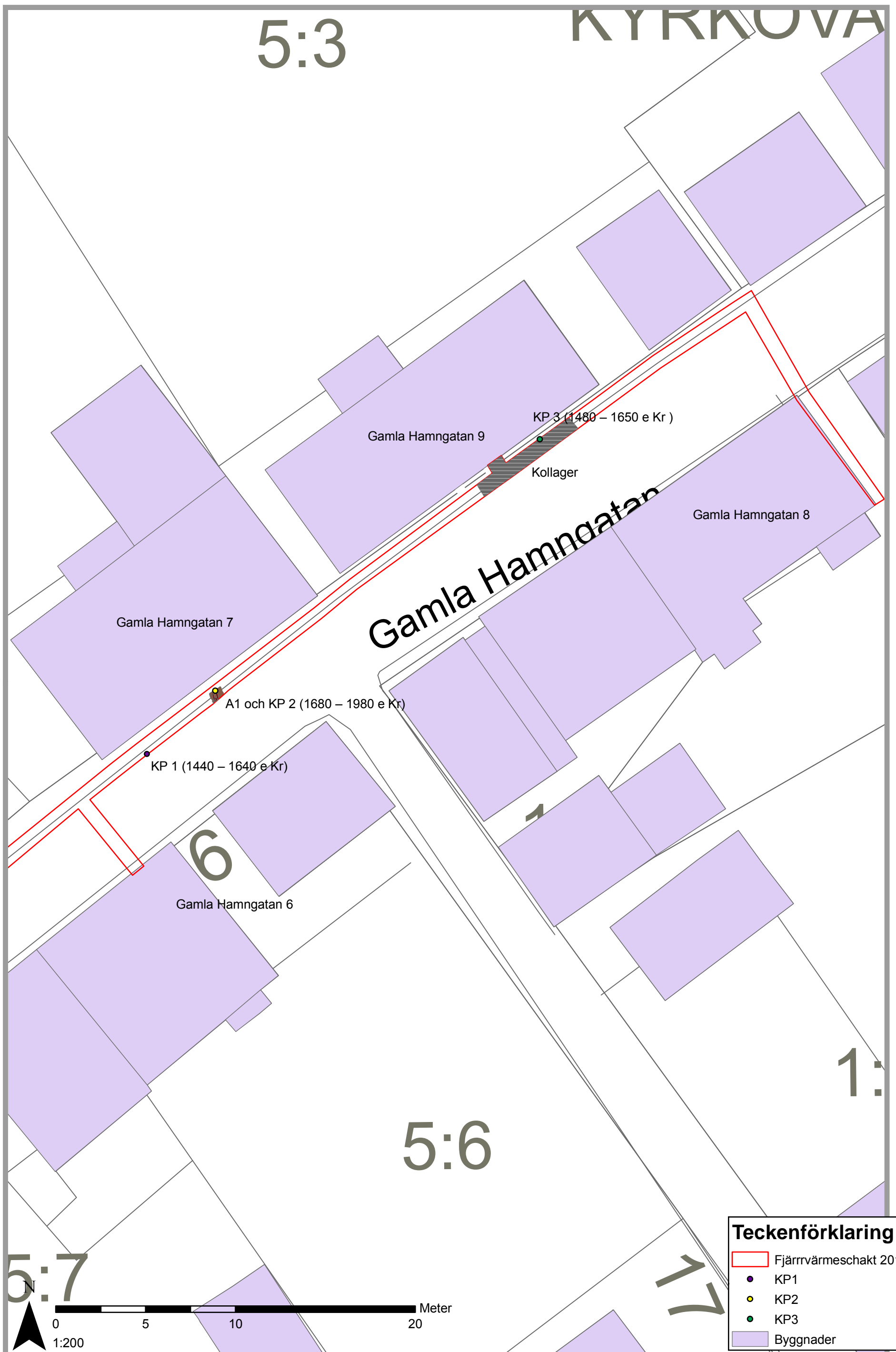
Apoteksvägen

Teckenförklaring

- Fjärrvärmeschakt 2010
- KP4
- Byggnader

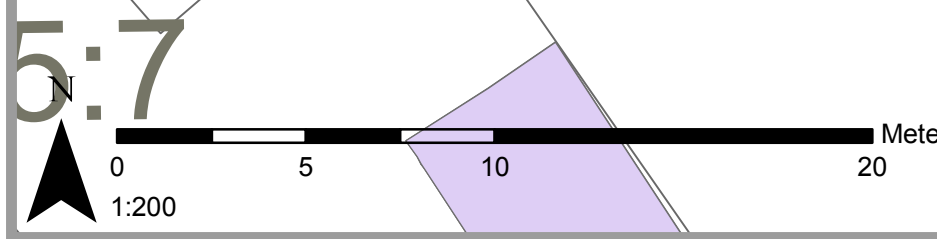

Översikt Gamla Hamngatan 6, 7, 8 och 9

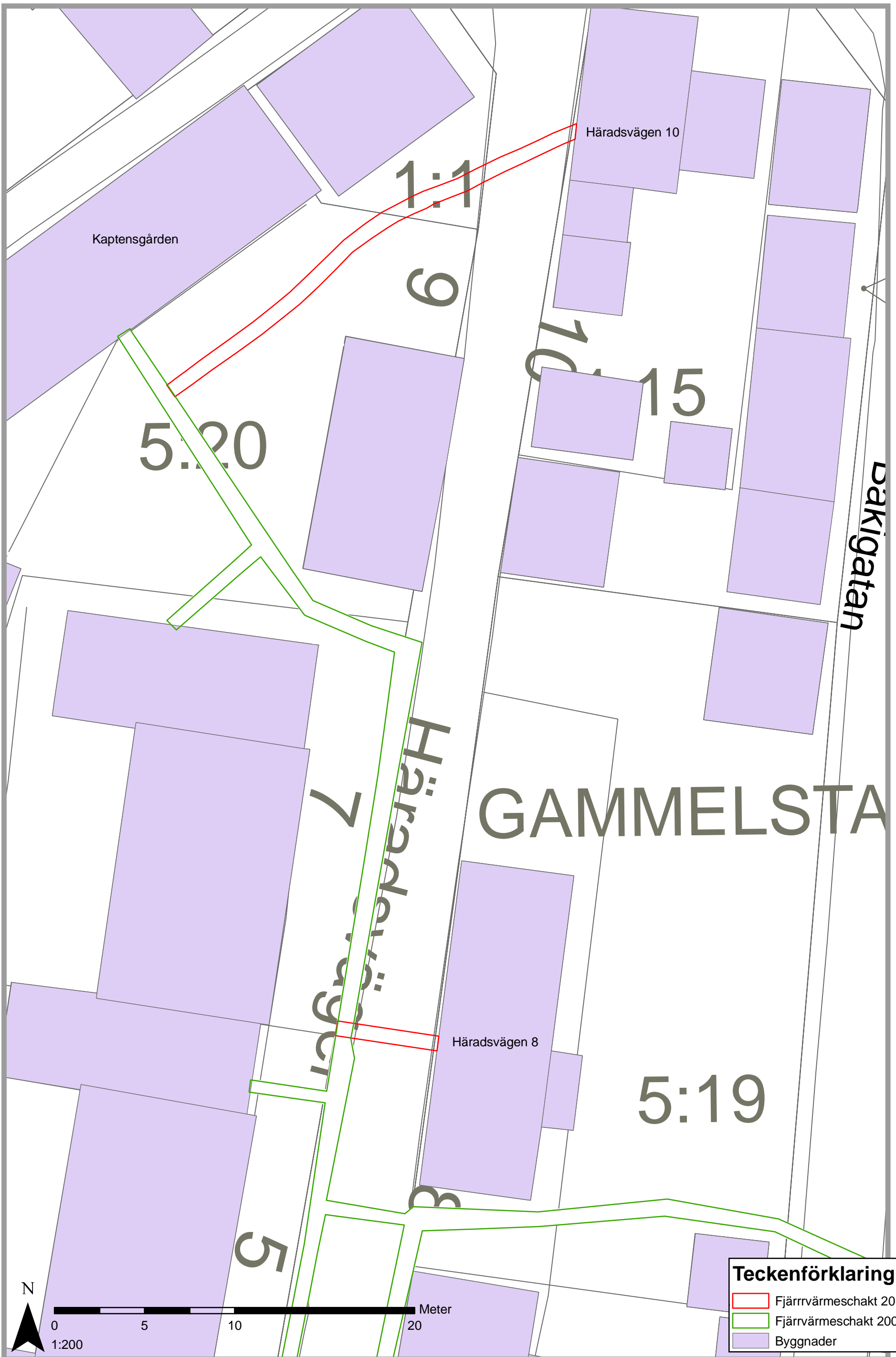

Teckenförklaring

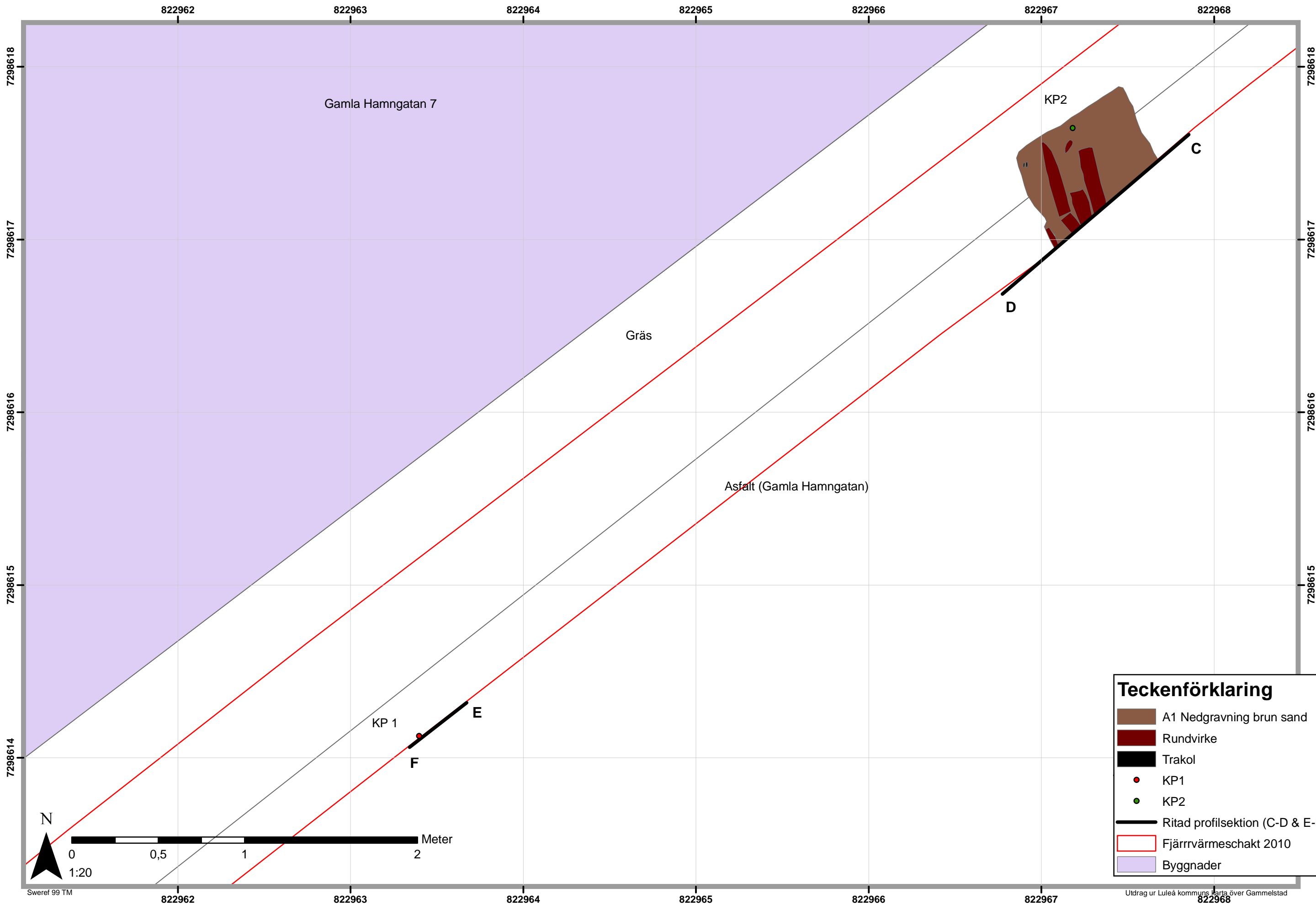
	Fjärrvärmeschakt 2010
	KP1
	KP2
	KP3
	Byggnader

Översikt Häradsvägen 8 och 10

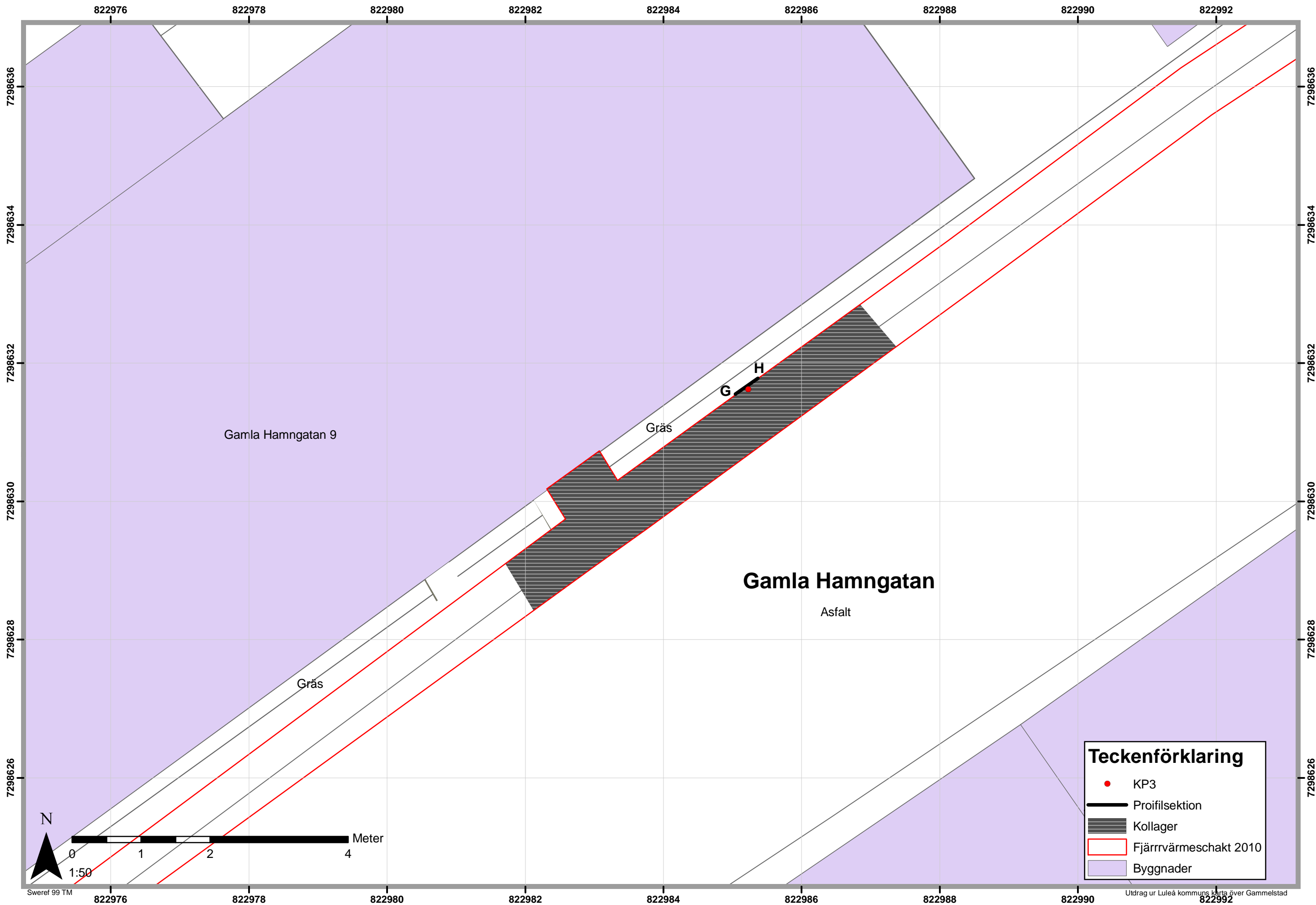
Gamla Hamngatan 7. Plan över profilsektioner för sot-/kollins (profil E-F) och A1, nedgrävning (profil C-D)

Teckenförklaring

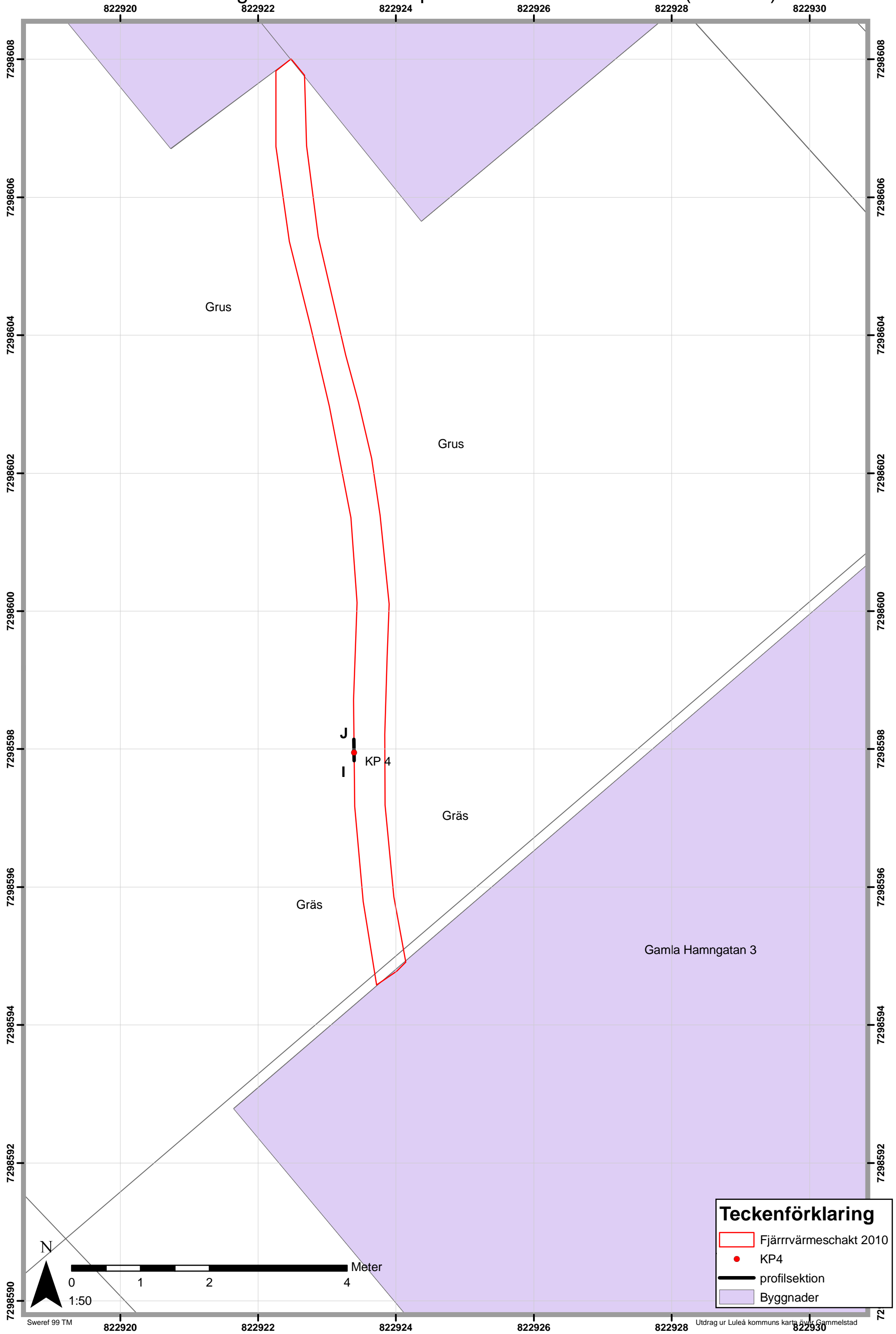
- A1 Nedgravning brun sand
- Rundvirke
- Trakol
- KP 1
- KP 2
- Ritad profilsektion (C-D & E-F)
- Fjärrvärmeschakt 2010
- Byggnader

Gamla Hamngatan 9: Plan över kollager och profilsektion (Profil G-H)

Gamla Hamngatan 3. Plan över profilsektion för sot-/kollins (Profil i-J)

Teckenförklaring

- Fjärrvärmeschakt 2010
- KP4
- profilsektion
- Byggnader

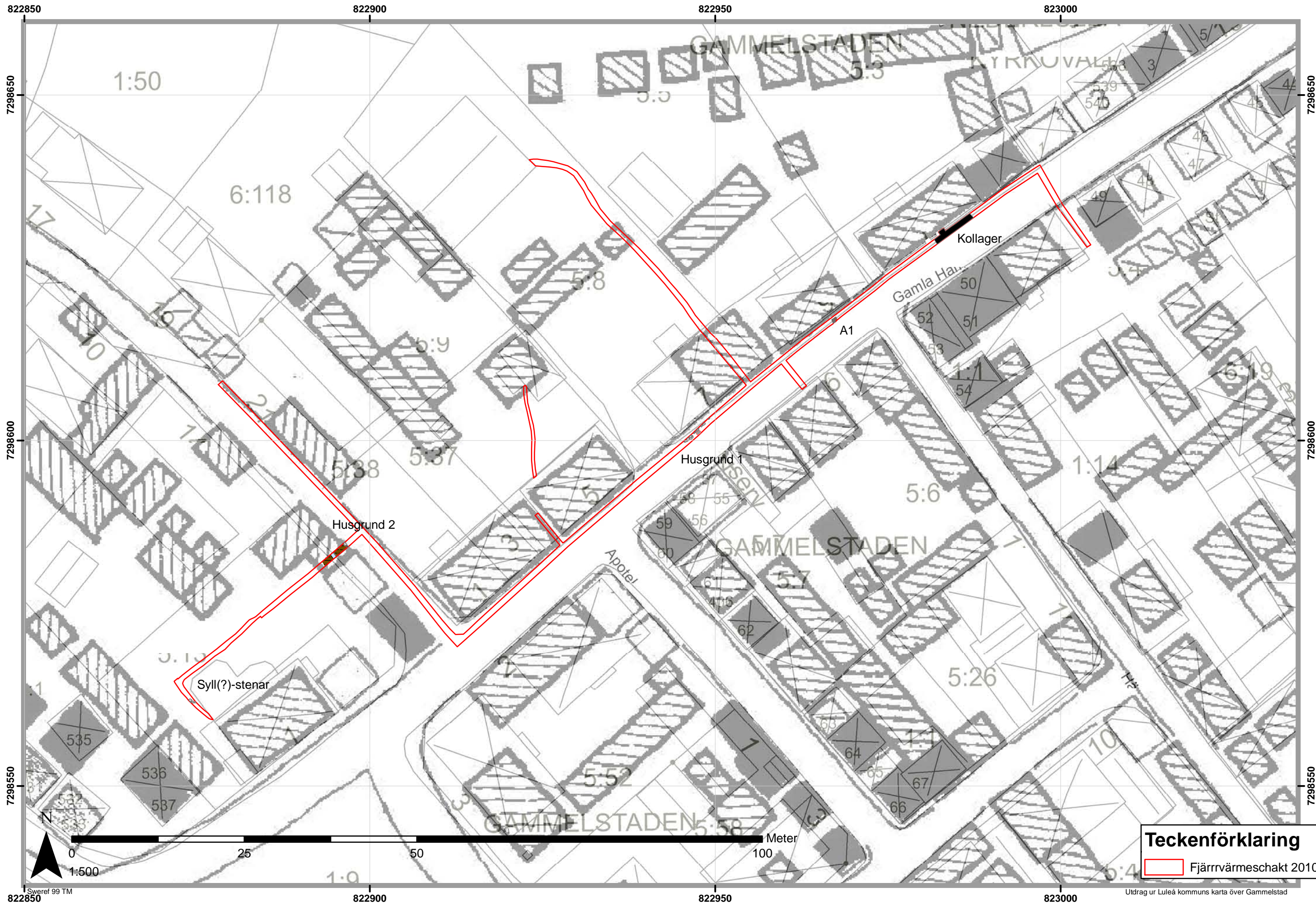
N

0 1 2 4 Meter

Sweref 99 TM

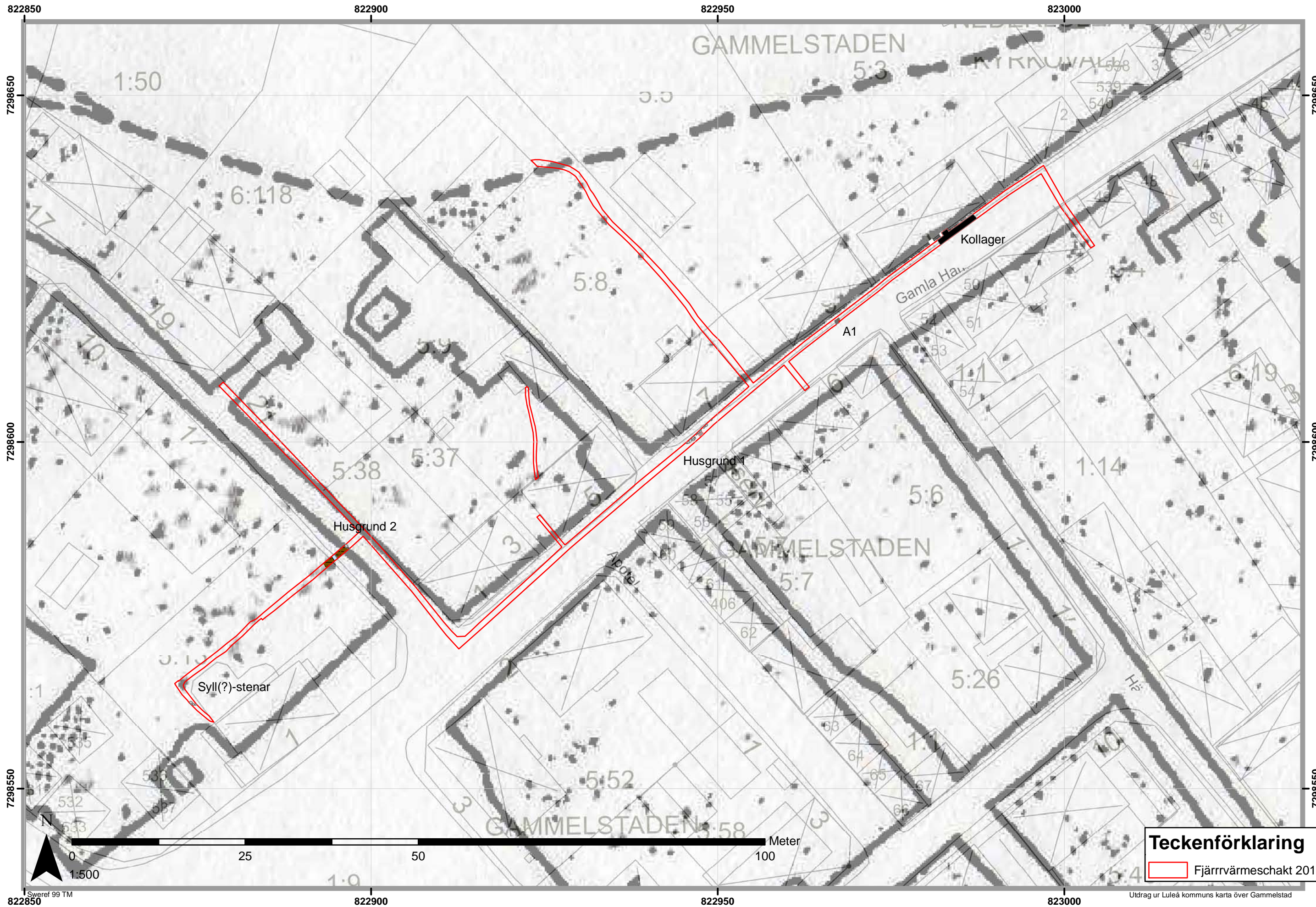
1:50

1817 års karta (fetare linjer) inlagd över nutida Västervägen och Gamla Hamngatan (Bergner 1817)

Teckenförklaring
 Fjärrvärmeschakt 2010

1649 års karta över kvarteren (fetare linjer) inlagd över nutidens Västervägen och Gamla Hamngatan (Ur Bergling)

Teckenförklaring
 Fjärrvärmeschakt 2010

Ritningsförteckning

Nr	Typ	Objekt	Område	Sign	Renritad	Bilagenr
1	Plan	Husgrund 1, (syllstenar)	Gamla Hamngatan 5	Olof Östlund	Planritningen överförd till digital planritning	2:2
2	Plan	Schematisk översikts- skiss	Gamla Hamngatan	Olof Östlund	Nej	-
3	Profil	Kollager (Profil G-H)	Gamla Hamngatan 9	Nils Johansson	Profilritning överförd till digital profilritning	2:6
4	Plan	A1 (Anläggning 1)	Gamla Hamngatan 7	Olof Östlund	Planritningen överförd till digital planritning	2:4
5	Profil	A1 (Anläggning 1) (Profil C-D)	Gamla Hamngatan 7	Nils Johansson	Profilritningen överförd till digital profilritning	2:5
6	Plan	Husgrund 2 (syllsten och kulturlager)	Västervägen, under vägbanan i schaktet mot Visitor Centre	Olof Östlund	Planritningen överförd till digital planritning	2:7
7	Profil	Husgrund 2 (syllsten och kulturlager) (Profil A-B)	Västervägen, under vägbanan i schaktet mot Visitor Centre	Olof Östlund	Profilritningen överförd till digital profilritning	2:8
8	Plan	Del av schakt med spridda syll(?)stenar	Kaptensgårdens infart	Olof Östlund	Nej	-
9	Plan	Schaktöversikt	Visitor Centre (Gammelstad 5:13)	Olof Östlund	Nej	-
10	Plan	Syll(?) -stenar	Visitor Centre vid SV husvägg	Olof Östlund	Planritningen överförd till digital planritning	2:9
11	Plan	Schaktövesikt	Gamla Hamngatan 5, anslutning till hus och garage	Olof Östlund	Nej	-
12	Profil	Sot-/kollins (Profil E-F)	Gamla Hamngatan 7	Olof Östlund	Profilritningen överförd till digital profilritning	2:3
13	Profil	Sot-/kollins (Profil I-J)	Gamla Hamngatan 3 på innergården	Olof Östlund	Profilritningen överförd till digital profilritning	2:10

Ritningen är inte renritad för hand. Schaktets utbredning har dock digitaliserats med ritningarna som grund och lagts in i den digitala kartan över Gammelstad.

Originalritningarna har ritats på 8 st ritfilmsblad. I flera fall finns alltså flera ritningar på ett blad av ritfilm:

Ritning 1 är ritad på ett enskilt blad

Ritning 2 och 3 är ritade på samma blad

Ritning 4 och 5 är ritade på samma blad

Ritning 6 och 7 är ritade på samma blad

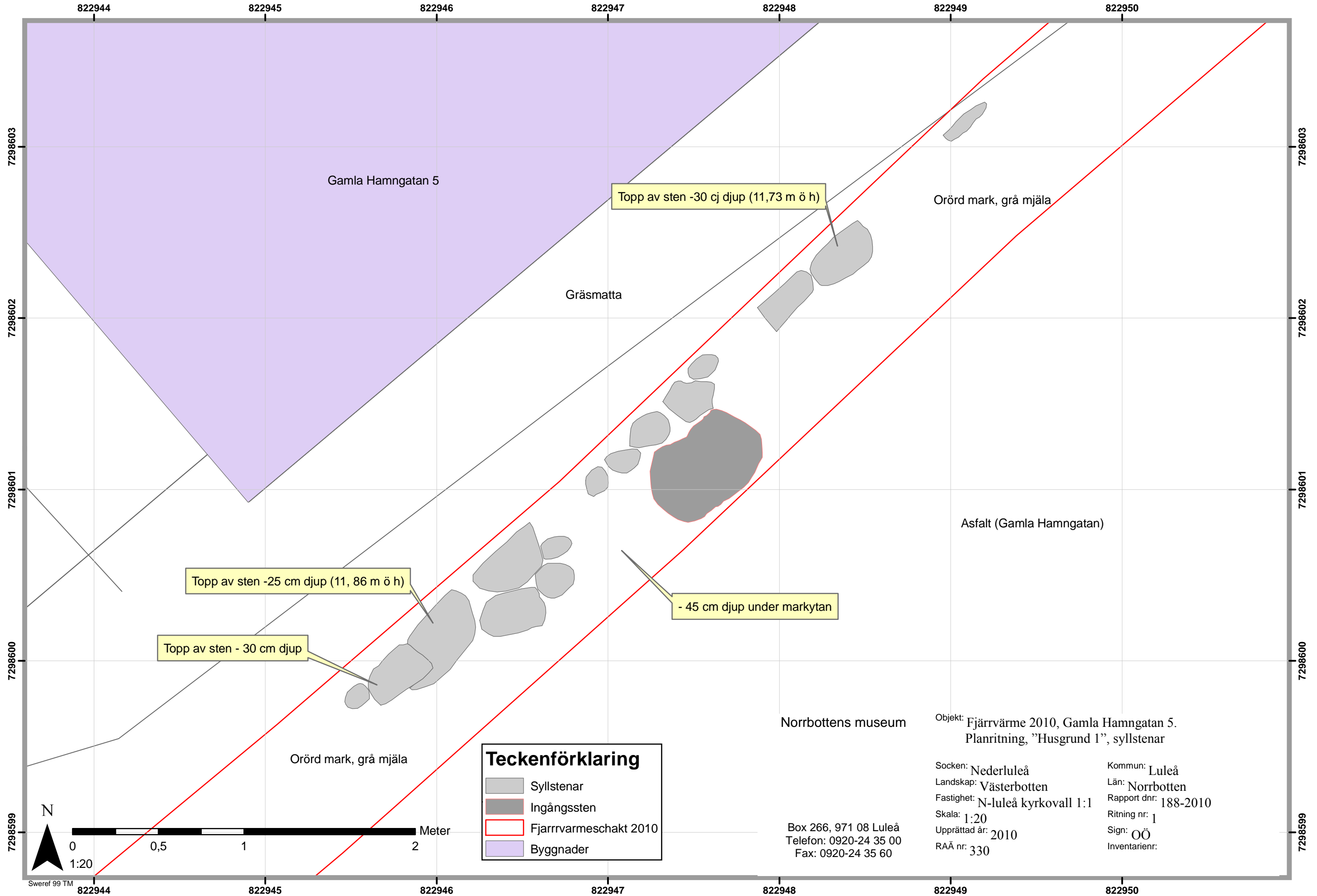
Ritning 8 är ritad på ett enskilt blad

Ritning 9 och 10 är ritade på samma blad

Ritning 11 är ritad på ett enskilt blad

Ritning 12 och 13 är ritade på samma blad

Planritning Gamla Hamngatan 5: Husgrund 1 (syllstenar)

Gamla Hamngatan 5

Topp av sten -30 cm djup (11,73 m ö h)

Orörd mark, grå mjäla

Gräsmatta

Asfalt (Gamla Hamngatan)

Topp av sten -25 cm djup (11,86 m ö h)

- 45 cm djup under markytan

Topp av sten - 30 cm djup

Orörd mark, grå mjäla

Teckenförklaring

- Syllstenar
- Ingångssten
- Fjärrvarmeschakt 2010
- Byggnader

Norrbottnens museum

Objekt: Fjärrvärme 2010, Gamla Hamngatan 5.
Planritning, "Husgrund 1", syllstenar

Socken: Nederluleå
 Landskap: Västerbotten
 Fastighet: N-luleå kyrkovoall 1:1
 Skala: 1:20
 Upprättad år: 2010
 RAÄ nr: 330

Kommun: Luleå
 Län: Norrbotten
 Rapport dnr: 188-2010
 Ritning nr: 1
 Sign: OÖ
 Inventariern:

Box 266, 971 08 Luleå
 Telefon: 0920-24 35 00
 Fax: 0920-24 35 60

N

0 0,5 1 2 Meter

1:20

Sweref 99 TM

822944

822945

822946

822947

822948

822949

822950

7298603

7298603

7298602

7298602

7298601

7298601

7298600

7298600

7298599

7298599

822944

822945

822946

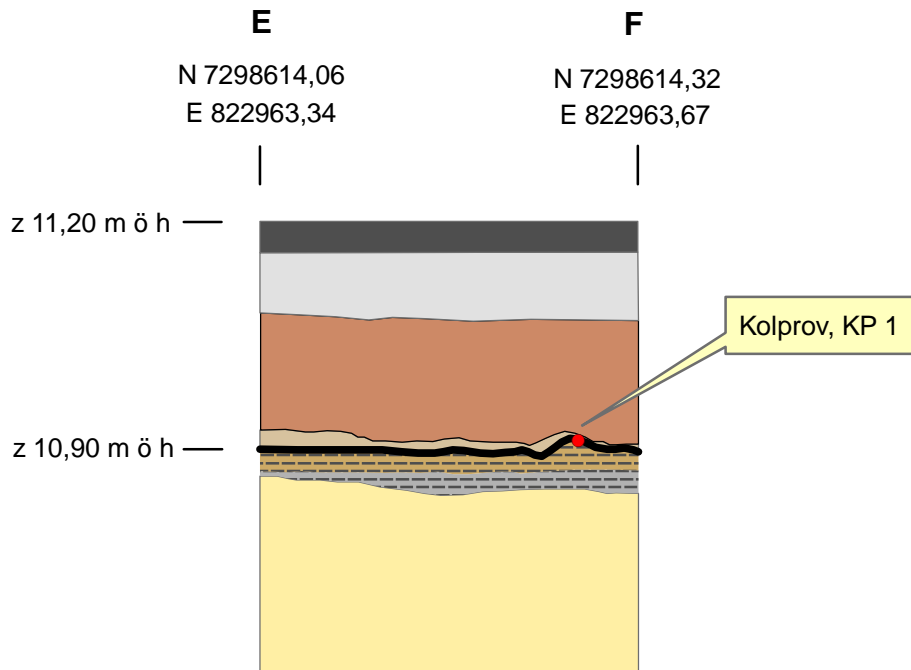
822947

822948

822949

822950

Profilssektion, sotlins vid G Hamngatan 7, ritad från NV

Teckenförklaring

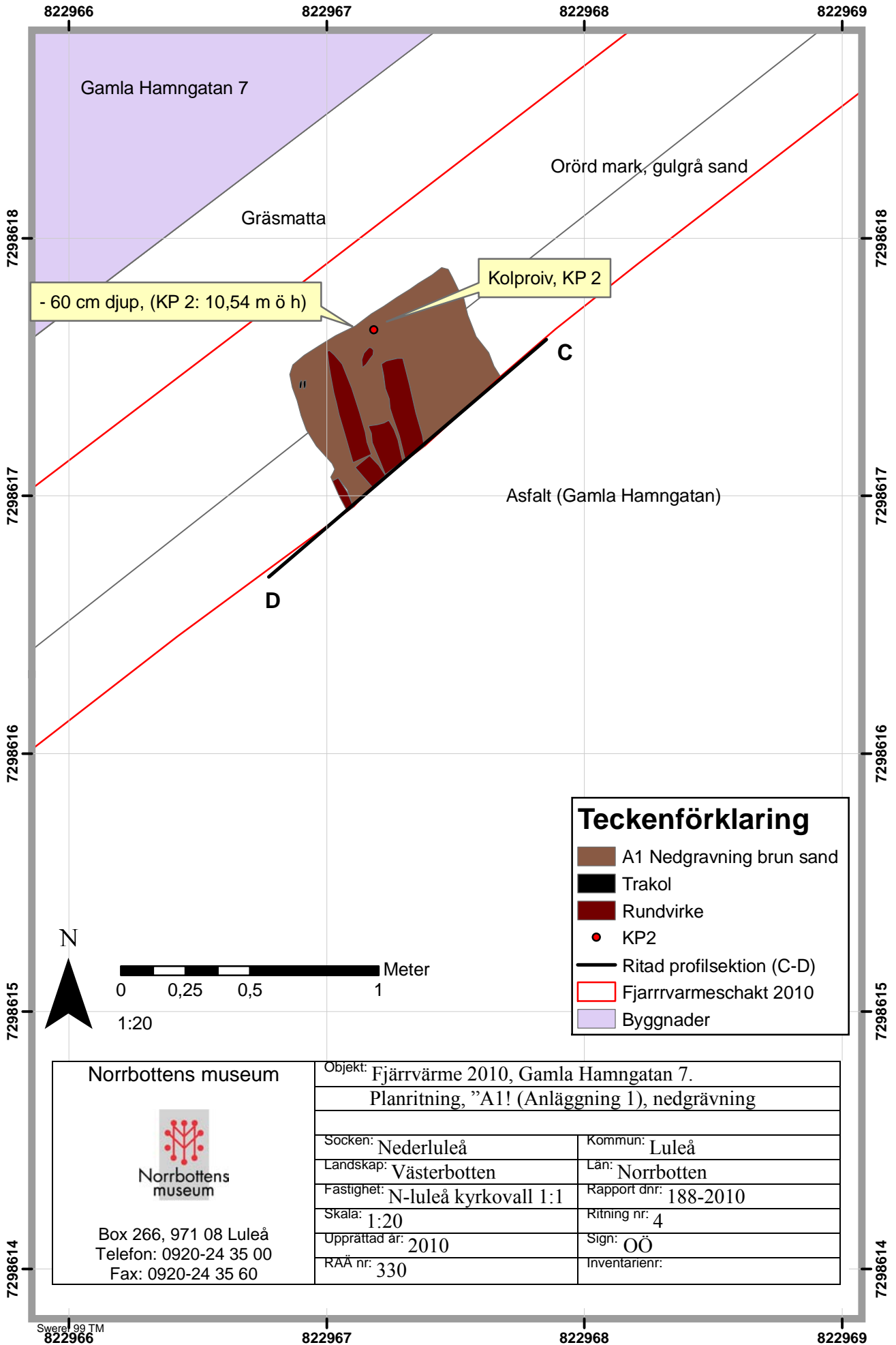
- Kolprov, KP1
- Asfalt
- Bärlager
- Omrörda llager
- Sotlins
- Brungrå sand
- Brun sand
- Grå sand
- Opåverkad sand, gulorange

0 0,2 0,4 0,8 Meter

1:10

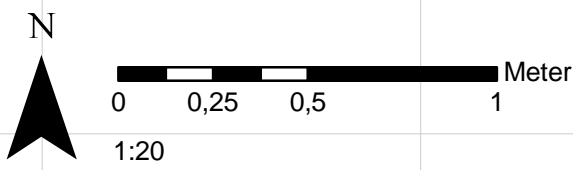
Norrbottnens museum Norrbottnens museum Box 266, 971 08 Luleå Telefon: 0920-24 35 00 Fax: 0920-24 35 60	Objekt: Fjärrvärme 2010, Gamla Hamngatan 7.	
	Profilssektion sotlins och KP 1	
	SÖ profil (E-F) ritad från NV	
	Socken: Nederluleå	Kommun: Luleå
	Landskap: Västerbotten	Län: Norrbotten
	Fastighet: N-luleå kyrkovall 1:1	Rapport dnr: 188-2010
	Skala: 1:10	Ritning nr: 12
	Upprättad år: 2010	Sign: OÖ
RAÄ nr: 330	Inventariernr:	

Planritning Gamla Hamngatan 7; A1 (Anläggning 1)

Teckenförklaring

- A1 Nedgravning brun sand
- Trakol
- Rundvirke
- KP2
- Ritad profilsektion (C-D)
- Fjärrvarmeschakt 2010
- Byggnader

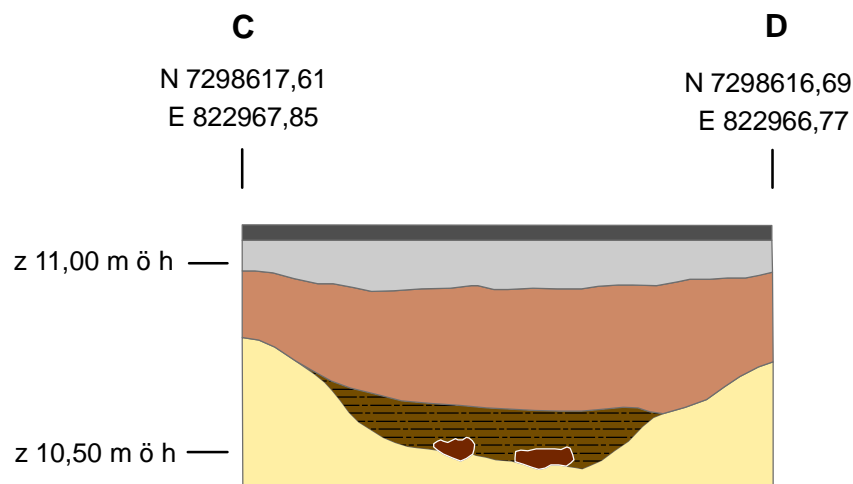
Norrbottnens museum

Norrbottnens museum

Box 266, 971 08 Luleå
 Telefon: 0920-24 35 00
 Fax: 0920-24 35 60

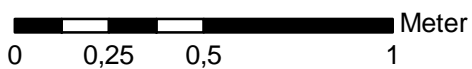
Objekt: Fjärrvärme 2010, Gamla Hamngatan 7.	
Planritning, "A1! (Anläggning 1), nedgravning	
Socken: Nederluleå	Kommun: Luleå
Landskap: Västerbotten	Län: Norrbotten
Fastighet: N-luleå kyrkovall 1:1	Rapport dnr: 188-2010
Skala: 1:20	Ritning nr: 4
Upprättad år: 2010	Sign: OÖ
RAÄ nr: 330	Inventariernr:

Profilssektion Gamla Hamngatan 7: A1 ritad från NV

Teckenförklaring

	Asfalt
	Bärlager
	Ommörda lager
	Rundvirke, trä
	Fyllnadsmaterial i grop, brun sand
	Opåverkad sand, gulorange

1:20

Norrbottnens museum

Box 266, 971 08 Luleå
Telefon: 0920-24 35 00
Fax: 0920-24 35 60

Objekt: Fjärrvärme 2010, Gamla Hamngatan 7.

Profilssektion, "A1" (anläggning 1)

SÖ profil (C-D) ritad från NV

Socken: Nederluleå

Kommun: Luleå

Landskap: Västerbotten

Län: Norrbotten

Fastighet: N-luleå kyrkovall 1:1

Rapport dnr: 188-2010

Skala: 1:20

Ritning nr: 5

Upprättad år: 2010

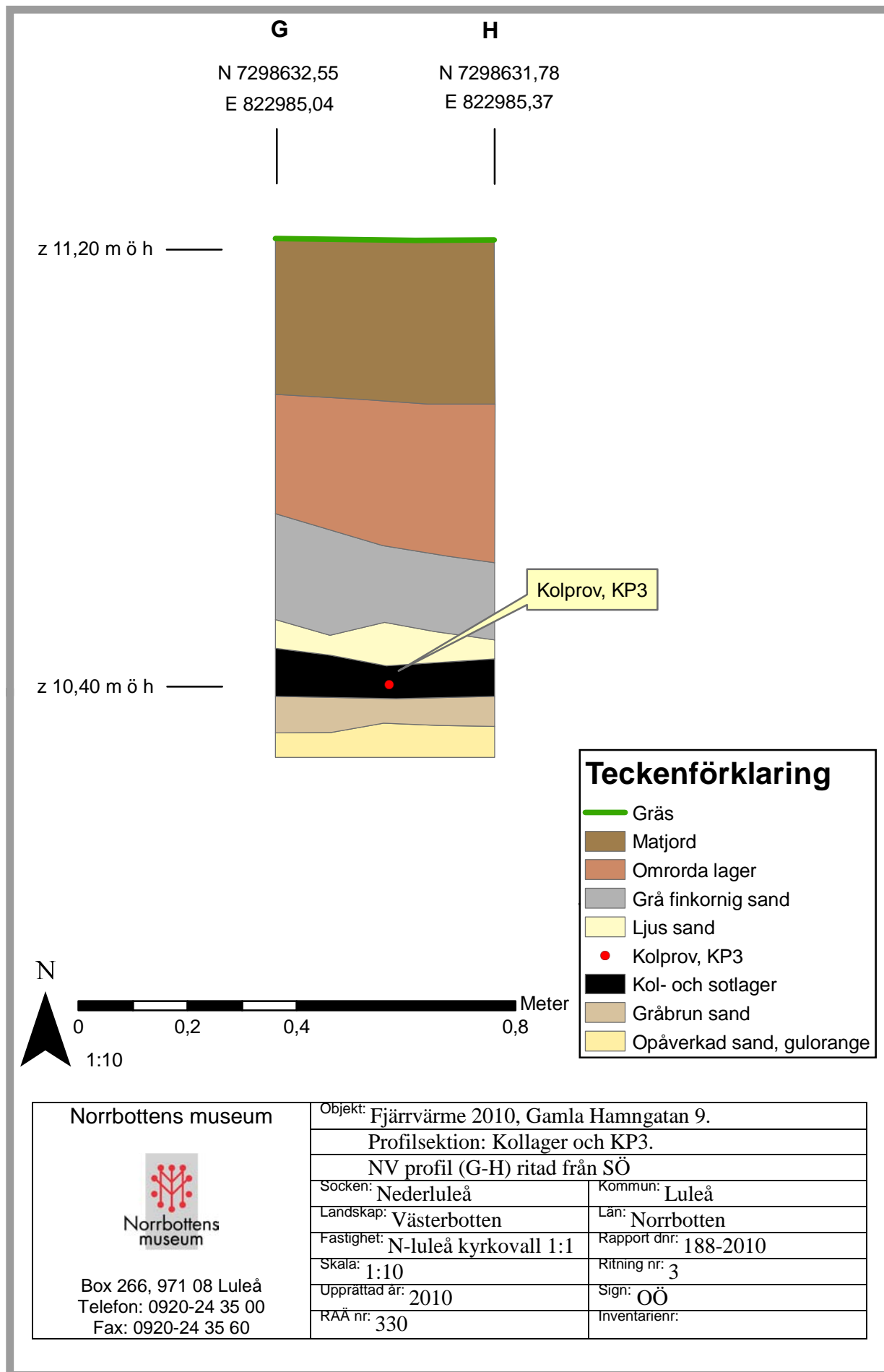
Sign: OÖ

RAÄ nr: 330

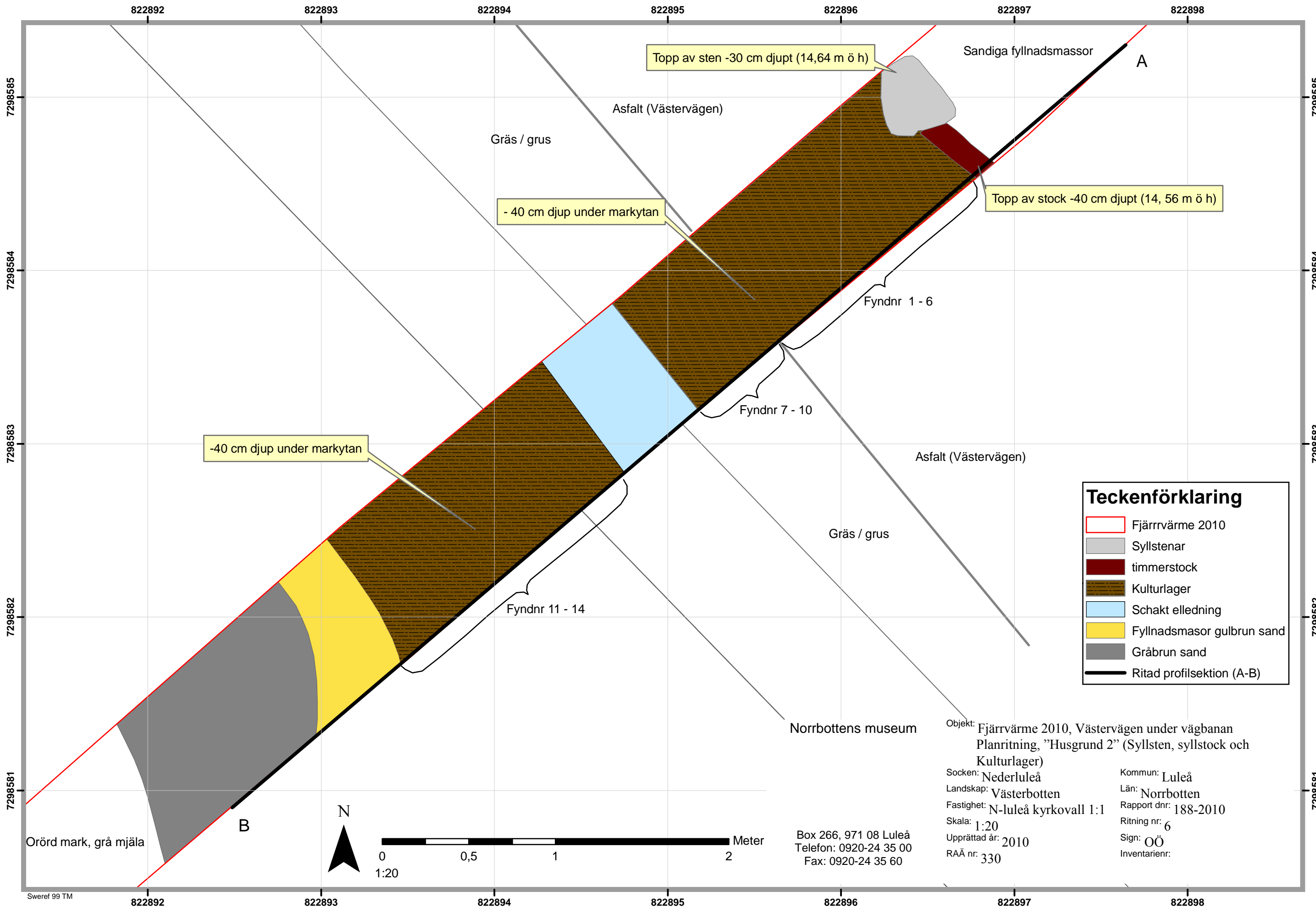
Inventariernr:

Profilsnitt: Kollager G Hamngatan 9, ritad från SÖ

Planritning under Västervägen: Husgrund 1 (syllsten, syllstock och kulturlager)

Teckenförklaring

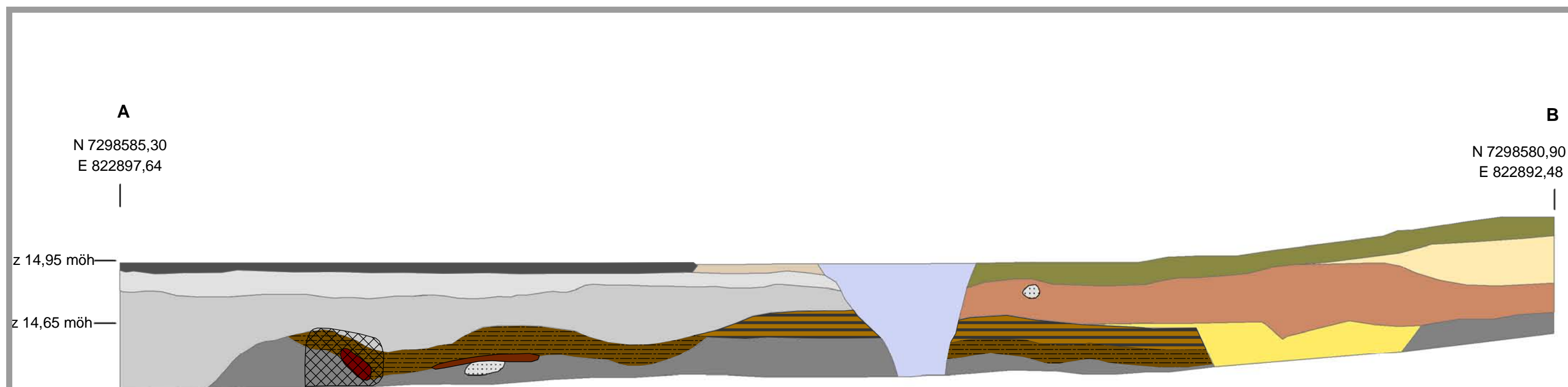
	Fjärrvärme 2010
	Syllstenar
	timmerstock
	Kulturlager
	Schakt elledning
	Fyllnadsmasor gulbrun sand
	Gråbrun sand
	Ritad profilsektion (A-B)

Objekt: Fjärrvärme 2010, Västervägen under vägbanan
 Planritning, "Husgrund 2" (Syllsten, syllstock och Kulturlager)
 Socken: Nederluleå
 Landskap: Västerbotten
 Fastighet: N-luleå kyrkovall 1:1
 Skala: 1:20
 Upprättad år: 2010
 RAÄ nr: 330

Kommun: Luleå
 Län: Norrbotten
 Rapport dnr: 188-2010
 Ritning nr: 6
 Sign: OÖ
 Inventariernr:

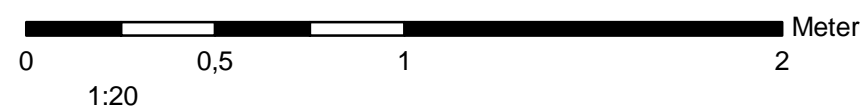
Box 266, 971 08 Luleå
 Telefon: 0920-24 35 00
 Fax: 0920-24 35 60

Profilssektion under Västervägen, rest av husgrund ritad från NV

Teckenförklaring

	Asfalt
	Syllsten (inne i schaktet, här skuggad)
	Trästock
	Trärester
	Kulturlager
	Varviga skikt med sot
	Sten
	Grus
	Matjord
	Bärlager
	Fyllnadsmassor, grå sand
	Omrörda kulturlage (planerade)
	Gulbrun sand, nedgrävning
	Gulbrun lera
	Elledningsschakt
	Gråbrun sand

Norrbottnens museum

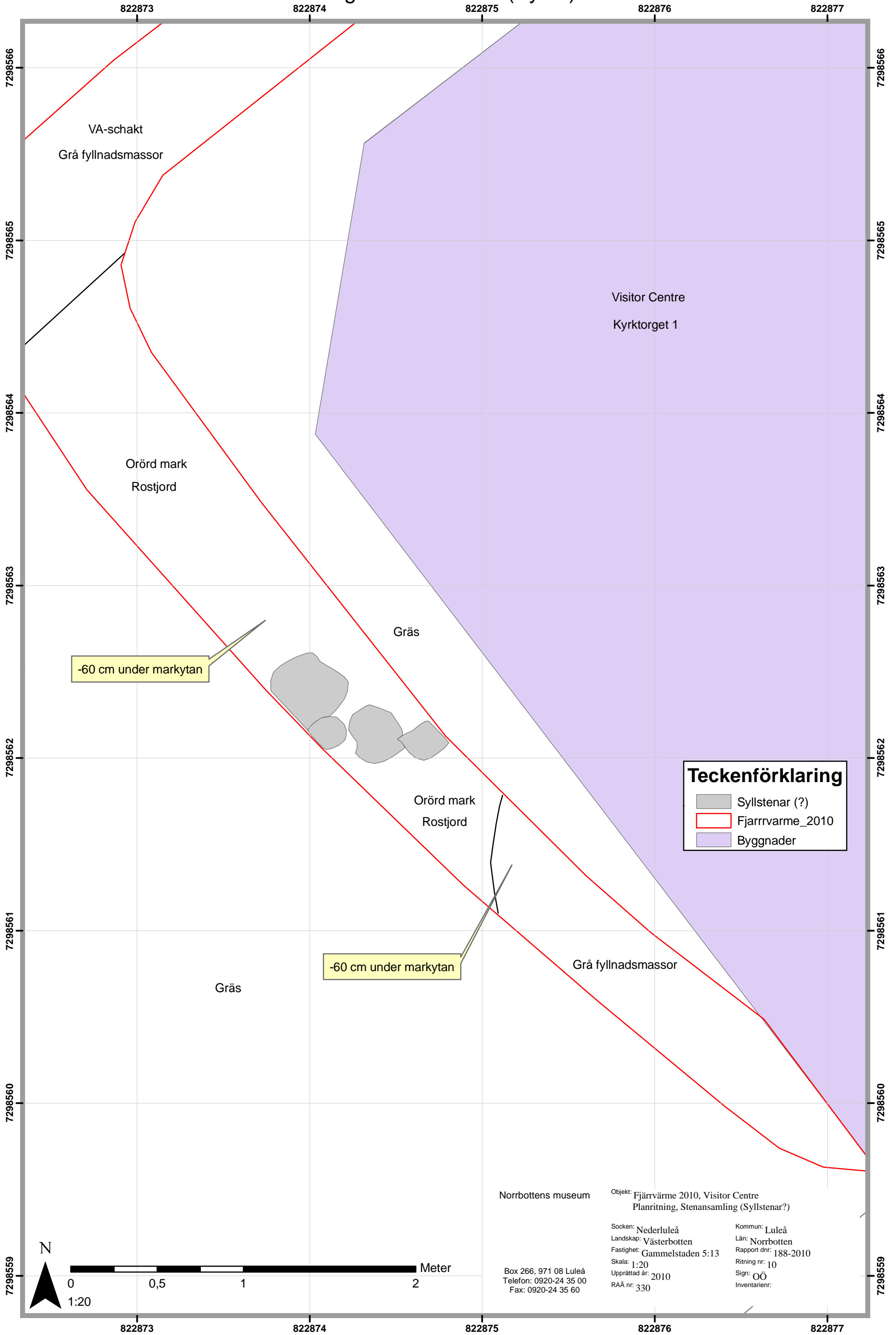
Box 266, 971 08 Luleå
Telefon: 0920-24 35 00
Fax: 0920-24 35 60

Objekt: Fjärrvärme 2010, Västervägen under vägbanan.
Schakt mot Visitor Centre. Profilssektion, husgrund.
SÖ profil ritad från NV

Socken: Nederluleå
Landskap: Västerbotten
Fastighet: N-luleå kyrkovall 1:1
Skala: 1:20
Upprättad år: 2010
RAÄ nr: 330

Kommun: Luleå
Län: Norrbotten
Rapport dnr: 188-2010
Ritning nr: 7
Sign: OÖ
Inventariernr:

Planritning Visitor Centre: (Syll-?)stenar

Teckenförklaring

- Syllstenar (?)
- Fjärrvarme_2010
- Byggnader

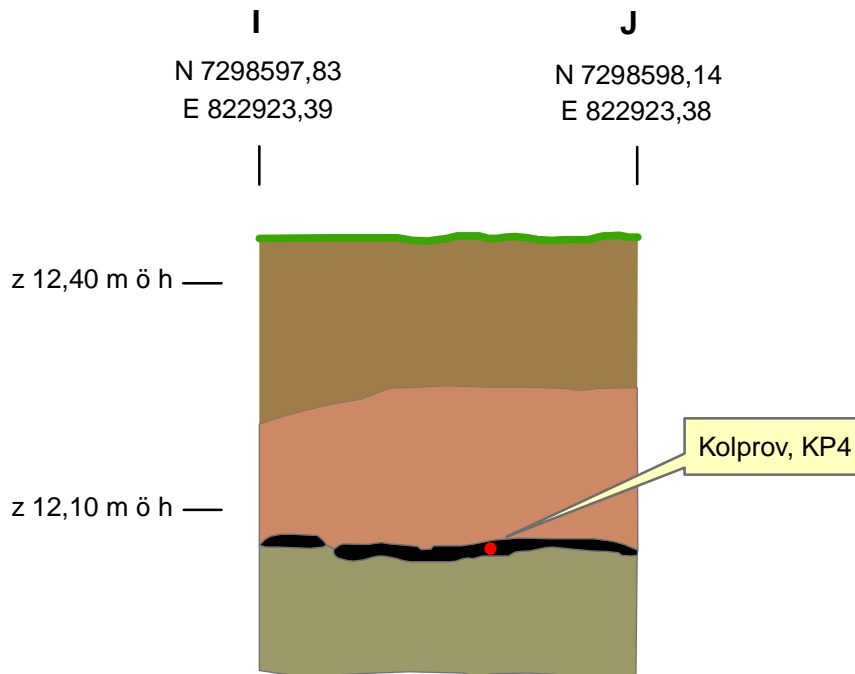
Norrbottnens museum
 Box 266, 971 08 Luleå
 Telefon: 0920-24 35 00
 Fax: 0920-24 35 60

Objekt: Fjärrvarme 2010, Visitor Centre
 Planritning, Stenansamling (Syllstenar?)

Socken: Nederluleå
 Landskap: Västerbotten
 Fastighet: Gammelstaden 5:13
 Skala: 1:20
 Upprättad år: 2010
 RAA nr: 330

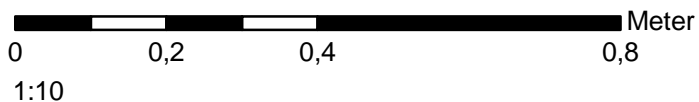
Kommun: Luleå
 Län: Norrbotten
 Rapport dnr: 188-2010
 Ritning nr: 10
 Sign: OÖ
 Inventariernr:

Profilsnitt: Sotlins G Hamngatan 3, ritad från NV

Teckenförklaring

	Gras
	Matjord
	Omrörda lager m inslag av tegel
	Kolprov, KP4
	Sotlins
	Gråbrun opåverkad sand

Norrbottnens museum Norrbottnens museum Box 266, 971 08 Luleå Telefon: 0920-24 35 00 Fax: 0920-24 35 60	Objekt: Fjärrvärme 2010, Gamla Hamngatan 3.	
	Profilsnitt: Sotlins och KP4.	
	V profil (I-J) ritad från Ö	
	Socken: Nederluleå	Kommun: Luleå
	Landskap: Västerbotten	Län: Norrbotten
	Fastighet: N-luleå kyrkovall 1:1	Rapport dnr: 188-2010
	Skala: 1:10	Ritning nr: 13
	Upprättad år: 2010	Sign: OÖ
	RAÄ nr: 330	Inventariernr:

Fnr	U nr	Sakord	Material	Ant	Vikt(g)	Kontext	N	E	Z	Kommentar
1		Stengods	Lera	2	12,95	Husgrund, 2	7298583,6 - 7298585,0	822895,2 - 822896,7	14,40 - 14,60	Stengods med blå dekor på vit botten och reliefer, bl a i form av vitt hjärta.
2	2a	Kritpipa,del av	Lera	5	8,14	Husgrund, 2	7298583,6 - 7298585,0	822895,2 - 822896,7	14,40 - 14,60	1 st piphuvud (i 5 delar efter olycka i posthanteringen) krönt med märket "56" på klacken, troligtvis tillverkad av Cornelius de Jong som var verksam i Gouda 1732 - 1745. Pipan är tillverkad före 1740 eftersom den saknar goudaskräets klackmärke på klacksidorna.
"	2b	Kritpipa,del av	Lera	1	3,02	Husgrund, 2	7298583,6 - 7298585,0	822895,2 - 822896,7	14,40 - 14,60	Skaftdel, ca 1660-1680
"	2c	Kritpipa,del av	Lera	1	3,48	Husgrund, 2	7298583,6 - 7298585,0	822895,2 - 822896,7	14,40 - 14,60	Skaftdel, ca 1680-1710
"	2d	Kritpipa,del av	Lera	1	1,48	Husgrund, 2	7298583,6 - 7298585,0	822895,2 - 822896,7	14,40 - 14,60	Skaftdel, ca 1730-1750
"	2e	Kritpipa,del av	Lera	1	2,22	Husgrund, 2	7298583,6 - 7298585,0	822895,2 - 822896,7	14,40 - 14,60	Skaftdel utan dekor
3		Rödgoods	Lera	1	27,37	Husgrund, 2	7298583,6 - 7298585,0	822895,2 - 822896,7	14,40 - 14,60	B II:4) Fot till gryta, invändig brun glasyr
4		Fönsterspröjs	Bly	1	4,15	Husgrund, 2	7298583,6 - 7298585,0	822895,2 - 822896,7	14,40 - 14,60	
5		Planglas	Glas	2	6,33	Husgrund, 2	7298583,6 - 7298585,0	822895,2 - 822896,7	14,40 - 14,60	Fönsterglas, grönt
6		Flinta	Flinta	2	5,87	Husgrund, 2	7298583,6 - 7298585,0	822895,2 - 822896,7	14,40 - 14,60	Eldslagningsflinta (ej bössfinta)
7		Tjärpapp	Tjärpapp	1	11,99	Husgrund, 2	7298583,2 - 7298584,2	822894,7 - 822895,6	14,60 - 14,70	Från tak
8		Kritpipa,del av	Lera	4	6,27	Husgrund, 2	7298583,2 - 7298584,2	822894,7 - 822895,6	14,60 - 14,70	4 skaftdelar utan dekor
9		Fajans	Lera	2	3,76	Husgrund, 2	7298583,2 - 7298584,2	822894,7 - 822895,6	14,60 - 14,70	Blå dekor på vit botten
10		Rödgoods	Lera	1	6,09	Husgrund, 2	7298583,2 - 7298584,2	822894,7 - 822895,6	14,60 - 14,70	(B II:4) Drejspår på utsidan, invändig beige glasyr
11	11a	Kritpipa,del av	Lera	1	4,06	Husgrund, 2	7298581,8 - 7298583,4	822893,1 - 822894,7	14,45 - 14,60	Skaftdel ovalt tvärsnitt, slutet av 1600-talet
"	11b	Kritpipa,del av	Lera	3	9,84	Husgrund, 2	7298581,8 - 7298583,4	822893,1 - 822894,7	14,45 - 14,60	3 skaftdelar utan dekor
12		Rödgoods	Lera	1	31,25	Husgrund, 2	7298581,8 - 7298583,4	822893,1 - 822894,7	14,45 - 14,60	Mynningsbit. Invändig glasyr, gul och brunrandig
13		Rödgoods	Lera	3	11,12	Husgrund, 2	7298581,8 - 7298583,4	822893,1 - 822894,7	14,45 - 14,60	invändig glasyr gul och grön, en halsdel från krus.
14		Fajans	Lera	1	0,43	Husgrund, 2	7298581,8 - 7298583,4	822893,1 - 822894,7	14,45 - 14,60	Blå dekor på vit botten

Fotolista arkeologisk förundersökning Fjärrvärme 2010

Acc nr: 2010:260:01-61

Fotografer: Olof Östlund (OÖ) och Nils Johansson (NJ)

Fet markering av text i listan anger vilka bilder som är med i rapporten.

Acc nr	Motiv	Taget från	Fotograf
2010:260:01	Västervägen. Grävmaskinen har börjat gräva. Vid skopan står Arnold Larsson (optosamordnare, Luleå Energi).	NV	OÖ
2010:260:02	Möjlig syllsten från byggnad vid Västervägen synlig på 1951 års karta. Stenen ej i ursprungligt läge.	SV	OÖ
2010:260:03	Huvudschakt Västervägen. Den västligaste delen.	NV	OÖ
2010:260:04	Huvudschakt Västervägen, fotograferat 12 m in i schaktet, med riktning mot korsningen Västervägen – Gamla Hamngatan.	NV	OÖ
2010:260:05	Huvudschakt Västervägen, fotograferat ytterligare en bit in i schaktet jämfört med bild 260:05. Infart till huset på Gamla Hamngatan 1. Notera allt tegelkross.	NV	OÖ
2010:260:06	Huvudschakt Västervägen. Vid infart till huset på Gamla Hamngatan 1.	NV	OÖ
2010:260:07	Profils på huvudschaktet efter Västervägen vid infart till huset på Gamla Hamngatan 1.	N	OÖ
2010:260:08	Huvudschakt Västervägen vid korsningen till Gamla Hamngatan.	NV	OÖ
2010:260:09	Huvudschakt Västervägens östra ände mot korsningen vid Gamla Hamngatan. På bilden syns hjälmprydda arkeologen Nils Johansson (Norrbottens Museum), markteknikern Nils-Gunnar Hedberg (LMA) och grävmaskinisten Henrik Johansson (LMA).	NV	OÖ
2010:260:10	Asfaltskärning på Gamla Hamngatan 1 vid Gamla Hamngatan 1.	SV	OÖ
2010:260:11	Grävning av anslutningsschakt till Gamla hamngatan 3, mellan elskåp och husvägg.	NV	OÖ
2010:260:12	Färdiggrävd anslutning till Gamla Hamngatan 3.	NV	OÖ
2010:260:13	Huvudschakt Gamla Hamngatan. Från korsningen mot västervägen.	SV	OÖ
2010:260:14	Huvudschaktet vid Gamla Hamngatan 1. Fyllnadsmassor i form av ljus sand. Möjlig nedgrävning för VA-ledning.	SV	OÖ
2010:260:15	Gamla Hamngatans huvudschakt vid infarten mellan Gamla Hamngatan 3 och 5.	SV	OÖ
2010:260:16	Gamla Hamngatans huvudschakt vid infarten mellan Gamla Hamngatan 3 och 5.	S	OÖ
2010:260:17	Del av syllstensrad vid Gamla Hamngatan 5.	SÖ	OÖ
2010:260:18	Syllstenar vid Gamla Hamngatan 5, hela raden	SV	OÖ
2010:260:19	Syllstenar vid Gamla Hamngatan 5, hela raden	SSV	OÖ
2010:260:20	Huvudschakt Gamla Hamngatan, fram till NÖ hörn på huset vid Gamla Hamngatan 5.	VSV	OÖ
2010:260:21	Anslutningsschakt genom gatan till Gamla Hamngatan 6.	N	OÖ
2010:260:22	Sotlins ovanpå orörd mark. Profil i Gamla Hamngatans huvudschakt, vid Gamla Hamngatan 7.	NV	OÖ
2010:260:23	Sotlins ovanpå orörd mark. Profil i Gamla Hamngatans huvudschakt, vid Gamla Hamngatan 7. Fyndsticka vid plats för kolprov (KPI)	NV	OÖ
2010:260:24	Gamla Hamngatan 7: Nedgrävning med pryddigt lagt rundvirke i botten. (uppifrån)	Lod	NJ
2010:260:25	Gamla Hamngatan 7: Nedgrävning med pryddigt lagt rundvirke i botten.	SV	NJ
2010:260:26	Gamla Hamngatan 7: Rundvirket framrensats (uppifrån).	Lod	NJ
2010:260:27	Gamla Hamngatan 7: Rundvirket framrensats (från sidan)	SV	NJ
2010:260:28	Gamla Hamngatan 7: Profil på nedgrävning	NV	NJ
2010:260:29	Gamla Hamngatan 7: Profil på nedgrävning	NV	NJ

Acc nr	Motiv	Taget från	Fotograf
2010:260:30	Gamla Hamngatan 9: Brandlager med träkol.	NÖ	NJ
2010:260:31	Gamla Hamngatan 9: Brandlager med träkol.	NÖ	NJ
2010:260:32	Gamla Hamngatan 9: Brandlager med träkol. Profil på själva brandlagret.	SSÖ	NJ
2010:260:33	Huvudschakt Gamla Hamngatan . Infart mellan Gamla Hamngatan 9 och mindre stuga NÖ om bostadshuset.	N	OÖ
2010:260:34	Huvudschakt Gamla Hamngatan . Infart mellan Gamla Hamngatan 9 och mindre stuga NÖ om bostadshuset.	S	OÖ
2010:260:35	Grävning av anslutningsschakt till Gamla Hamngatan 8.	V	OÖ
2010:260:36	Anslutningsschakt till Gamla Hamngatan 8.	SÖ	OÖ
2010:260:37	Under Västervägen i anslutningsschaktet mot Visitor Centre på Fastigheten Gammelstad 5:13. Nils Johansson rensar fram en syllsten, en stock och ett kulturlager , resterna av en grund som syns på 1817 års karta.	SV	OÖ
2010:260:38	Till vänster syns Syllsten, stock med ett mörkbrunt kulturlager till höger. Kulturlagret är på bilden främst synligt i profilen. Nils Johansson rensar fram stocken.	NV	OÖ
2010:260:39	Under Västervägen, i anslutningsschaktet mot Vistor Centre, (fastigheten Gammelstad 1:13). Schaktets SÖ-profil.	NNÖ	OÖ
2010:260:40	Under Västervägen, i anslutningsschaktet mot Vistor Centre, (fastigheten Gammelstad 1:13). Detaljbild av profil där stocken låg. Stockrester syns till vänster och till höger om den kulturlager som bitvis har trärester i botten.	NV	OÖ
2010:260:41	Under Västervägen, i anslutningsschaktet mot Vistor Centre, (fastigheten Gammelstad 1:13. Profil under vägbanan och till höger om stockresterna.	NV	OÖ
2010:260:42	Anslutningsschakt till Visitor Centre (fastigheten Gammelstad 1:13). Bilden visar schaktet intill Västervägen och elledningen som går under vägbanans kant. Det svarta närmast elledningen är rester av kulturlagret som också syns i bilderna 260:36 – 260:40.	SV	NJ
2010:260:43	Anslutningsschakt till Visitor Centre (fastigheten Gammelstad 1:13). Bilden visar schaktets botten intill Västervägen och elledningen som går under dess kant. Det svarta närmast elledningen är rester av kulturlagret som också syns i bilderna 260:36 – 260:40.	SSV	NJ
2010:260:44	Anslutningsschakt till Visitor Centre (fastigheten Gammelstad 1:13). Profil intill elledningen i Västervägens kant och kulturlageret intill den.	NV	NJ
2010:260:45	Anslutningsschakt till Visitor Centre (fastigheten Gammelstad 1:13). Olof Östlund ritat profilen intill Västervägens kant.	V	NJ
2010:260:46	Rester av raserad stensyll under Kaptensgårdens infart	NNV	NJ
2010:260:47	Framrensning och en snabb dokumentation av de spridda syllstenarna. Olof Östlund närmast kameran får hjälp av LMA:s grävmaskinist Henrik Johansson att sopa fram stenarna. Tittar på gör Nils-Gunnar Hedberg (LMA) och Pirjo Estola (Luleå Energi)	SV	NJ
2010:260:48	De spridda syllstenarna under Kaptensgårdens infart.	NÖ	NJ
2010:260:49	Översikt anslutningsschakt från Kaptensgården till Häradsvägen 10.	SV	NJ
2010:260:50	Östra delen av anslutningsschaktet från Kaptensgården till Häradsvägen 10.	VSV	NJ
2010:260:51	Häradsvägen 8, anslutningsschakt.	N	OÖ
2010:260:52	Möjlig husgrund (syllstenar) vid Visitor Centre, fotograferat uppifrån	Lod (SV)	NJ
2010:260:53	Möjlig husgrund (syllstenar) vid Visitor Centre	NV	NJ

Acc nr	Motiv	Taget från	Fotograf
2010:260:54	Det långa anslutningsschaktet vid Visitor Centre, översikt.	NÖ	OÖ
2010:260:55	Det långa anslutningsschaktet vid Visitor Centre, översikt.	SV	OÖ
2010:260:56	Den korta vinkeldelen av anslutningsschaktet till Visitor Centre.	NV	OÖ
2010:260:57	Gamla Hamngatan 5. Anslutningsschakt via huset och till garaget	SÖ	OÖ
2010:260:58	Profil Gamla Hamngatan 3 inne på gården, Lins med sot och kol ovanpå orörd mark. Plats för kolprov (KP3).	Ö	OÖ
2010:260:59	Profil Gamla Hamngatan 3 inne på gården, Lins med sot och kol ovanpå orörd mark. Plats för kolprov (KP3). Tumstock.	Ö	OÖ
2010:260:60	Gamla Hamngatan 3 inne på gården. Översikt av fjärrvärmeschaktet.	S	OÖ
2010:260:61	Inomhusfoto av fynd som påträffades under Västervägens vägbana.	-	OÖ

UPPSALA
UNIVERSITET

Angströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Angströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 - 471 30 59

Telefax:
018 - 55 57 36

Hemsida:
<http://www.angstrom.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@Angstrom.uu.se

Uppsala 2011-03-04

Olof Östlund
Norrbottnens museum
Box 266
971 08 LULEÅ

Resultat av ¹⁴C datering träkol från Nederluleå, Norrbotten.

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

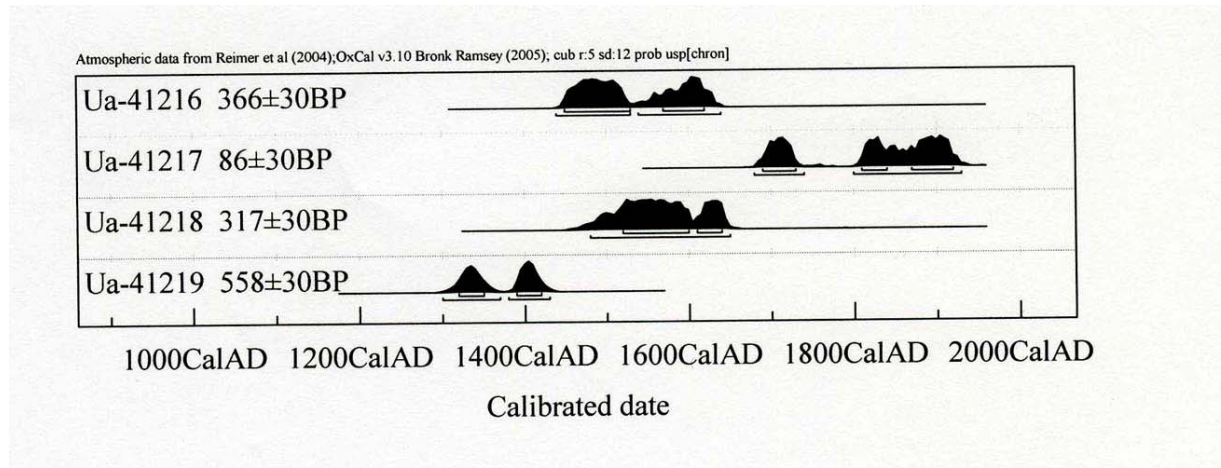
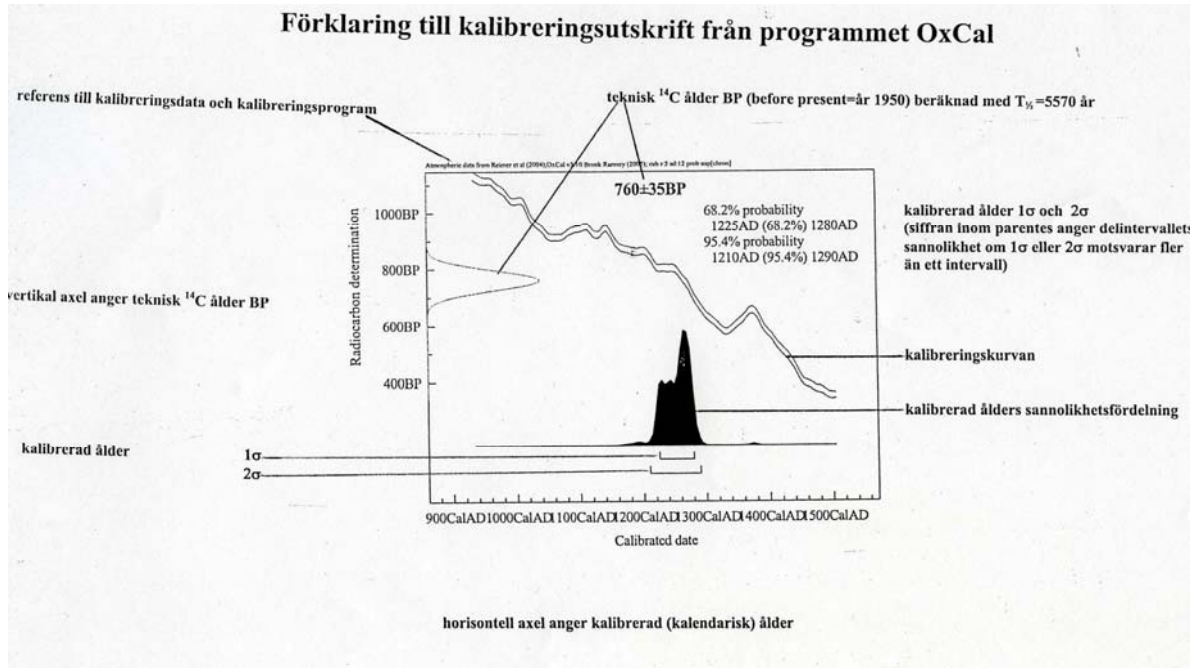
Före acceleratorbestämningen av ¹⁴C-innehållet förbränns, det tvättade och intorkade materialet surgjort till pH 4, till CO₂-gas, som i sin tur konverteras till fast grafit genom en Fe-katalytiskreaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

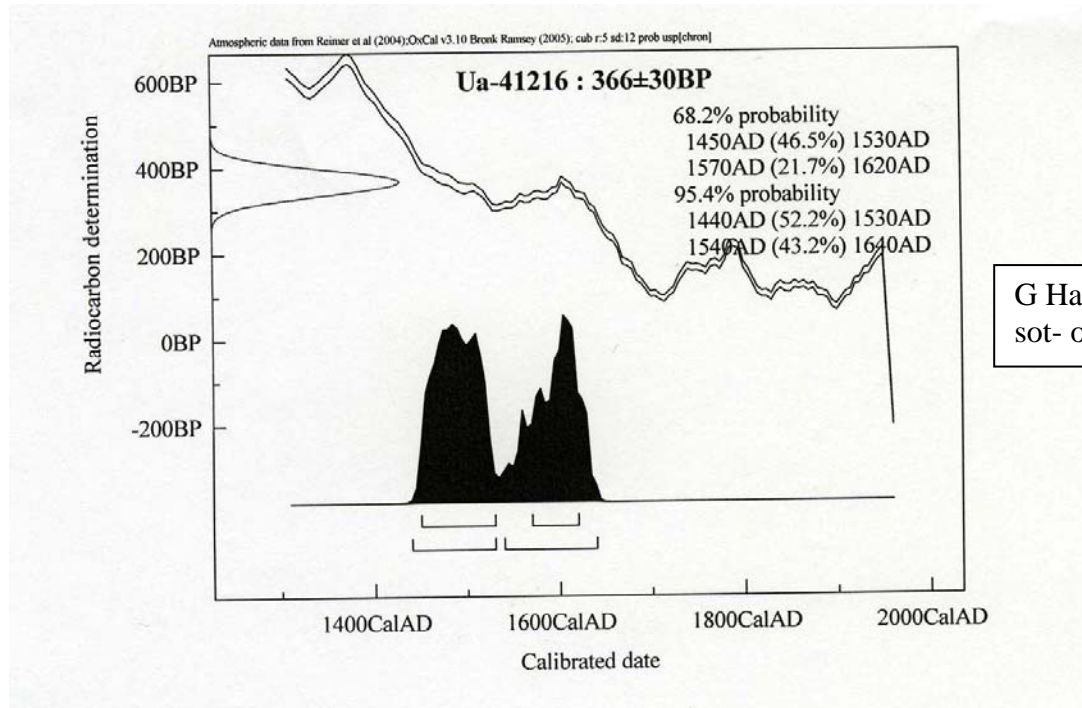
RESULTAT

Labnummer	Prov	δ ¹³ C ‰ VPDB	¹⁴ C ålder BP
Ua-41216	Gamlestaden KP 1 (Tall)	-27,1	366 ± 30
Ua-41217	Gamlestaden A1 KP 2 (Björk)	-24,7	86 ± 30
Ua-41218	Gamlestaden KP 3 (Gran)	-26,0	317 ± 30
Ua-41219	Gamlestaden KP 4 (Tall)	-26,5	558 ± 30

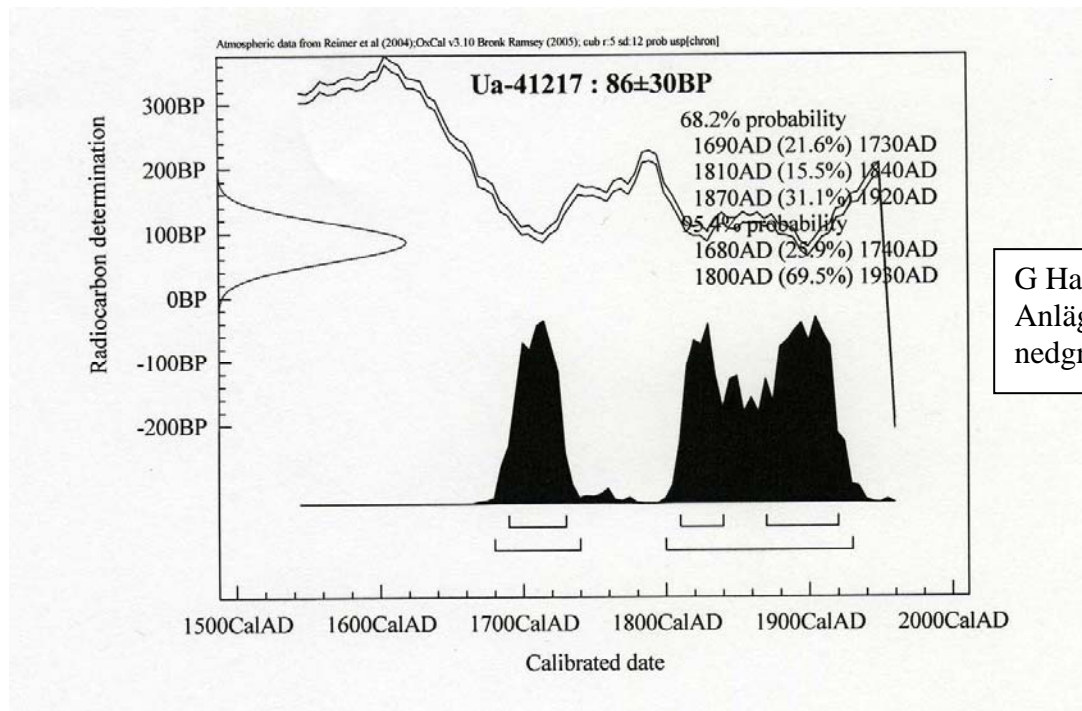
Med vänlig hälsning

Göran Possnert/Ingela Sundström

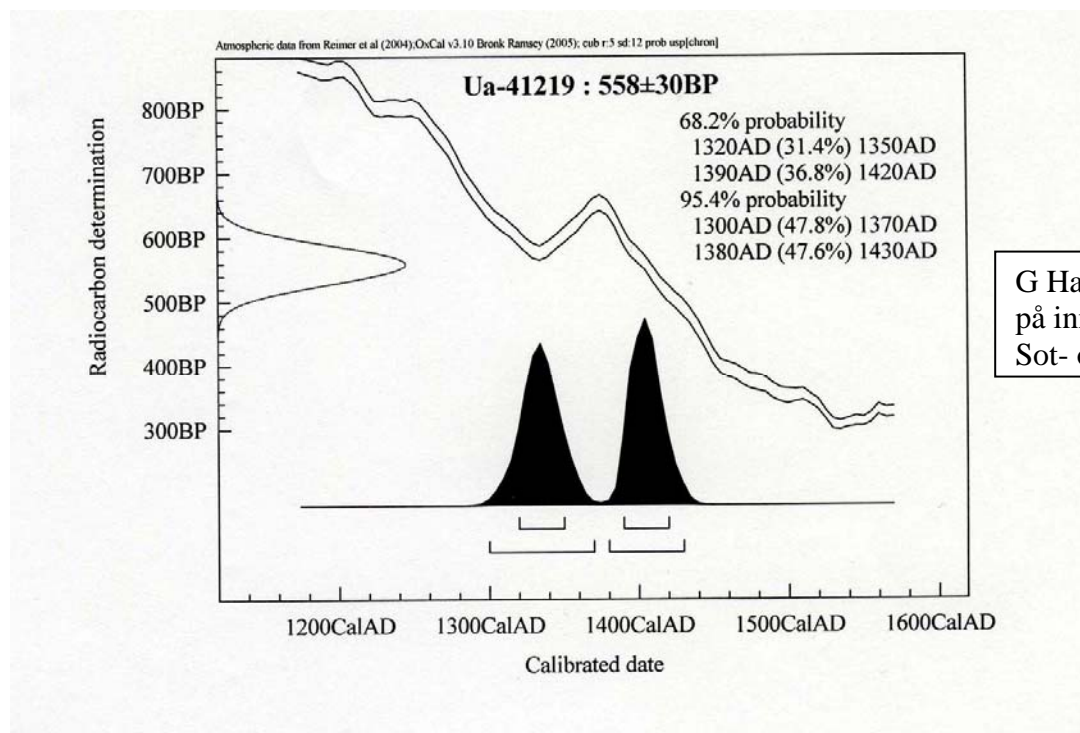
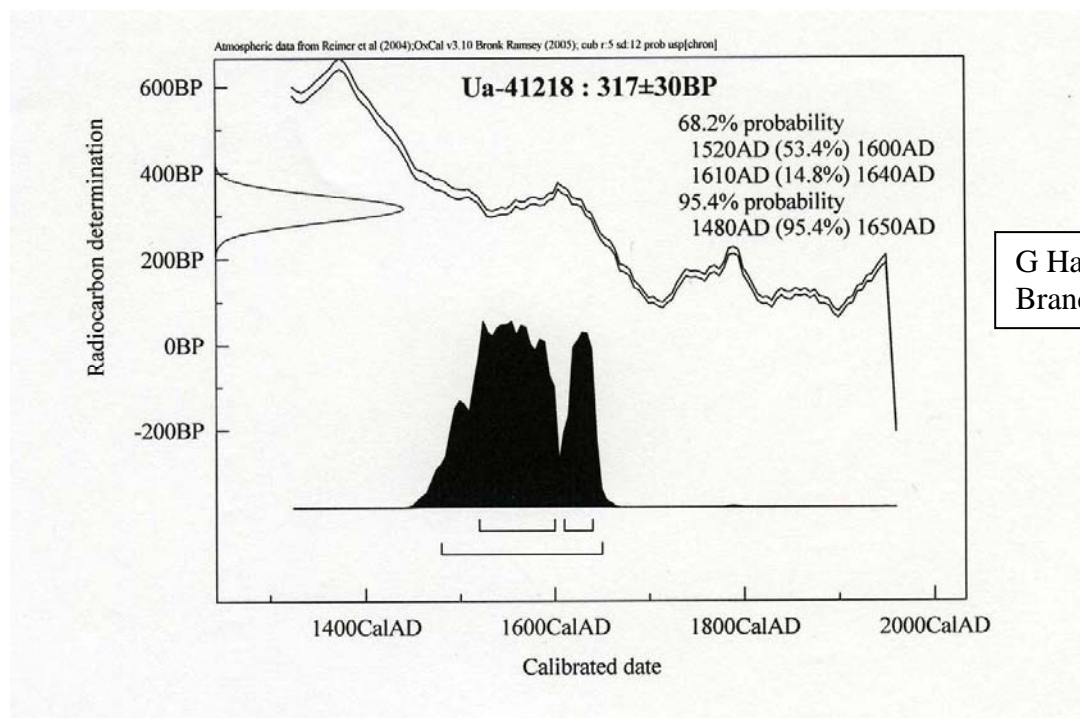

G Hamngatan 7,
 sot- och kollins

G Hamngatan 7.
 Anläggning 1,
 nedgrävning,

Schaktbeskrivningar

Västervägen

Västervägens Huvudschakt (bilaga 1:4)

(från anslutningen vid Västervägen 19 till korsningen mot Gamla Hamngatan)

Schaktets längd: 52 m

Schaktets bredd: 0,9 – 1,0 m

Schaktets djup: 0,6 m

Lagerföljd: **0 – 2 m in i schaktet**

0,0 – 0,05: Asfalt och gräs

0,05 – 0,1-0,2 m: Bärlager, grus

0,1-0,2 – 0,6 m: Omrört kulturlager (tegel)

0,6 m: en sot- & kollins, ca 2 cm tjock

0,6 m – djupare: Orörd sand

2 – 15 m in i schaktet

0,0 – 0,05: Asfalt och gräs

0,05 – 0,1-0,2 m: Bärlager, grus

0,1-0,2 – 0,6 m: Omrört kulturlager (tegel)

0,6 m – djupare: Orörd sand

15 – 27 m in i schaktet

0,0 – 0,05: Asfalt och gräs

0,05 – 0,2 m: Bärlager, grus

0,2 – 0,6 m: Omrört kulturlager (enstaka ben och tegel)

0,6 m – djupare: Orörd sand

27 – 28 m in i schaktet

0,0 – 0,05: Asfalt och gräs

0,05 – 0,2 m: Bärlager, grus (med inblandning av tegelkross)

0,2 – 0,4 m: Omrört kulturlager (enstaka ben och stora mängder av inblandat tegel)

0,4 – 0,5 m: sandlinser (möjligen vindavsatt sand)

0,5 m: en humus-lins, ca 2 cm tjock.

0,5 m – djupare: Orörd sand

28 – 38 m in i schaktet

0,0 – 0,05: Asfalt

0,05 – 0,5 m: Grovt grus (utfyllnad för infart)

0,5 m: en humus-lins, ca 2 cm tjock.

0,5 m – djupare: Orörd sand

38 – 50 m in i schaktet

0,0 – 0,05: Asfalt

0,05 – 0,4-0,5 m: Grovt grus (utfyllnad för infart)

0,5 m – djupare: Orörd sand

50 – 52 m in i schaktet

0,0 – 0,05: Asfalt

0,05 – 0,3 m: Bärlager, grus

0,3 m – djupare: Sandiga fyllnadsmassor kring ledningsgrav

Beskrivning: De omrörda kulturlagren (brun/mörkbrun jord) har inslag av tegel och obrända ben. Sot- och kollinsen som finns i schaktets början vid Västervägen 19 påträffades också vid fjärrvärmegrävningarna år 2008. Humuslinsen som påträffas 27 m in i schaktet är troligen rester av samma marklager. Vindavsatt sand ligger över en del av humuslagret.

Datering: Omrörda kulturlager: 1800-1900-tal (Bedömning utifrån fynd).
Sot- och kollins: Datering från år 2008 vid Västervägen 19: 1030 ± 40 BP
(890-1050 / 1080-1150 e Kr. 95,4% sannolikhet), (Ua-36958)

Kyrktorget 1 (Visitor Centre)

Det långa schaktet genom gatan (Västervägen) och fram till Visitor Centre (Bilaga 1:4)

Schaktets längd: 34 m

Schaktets bredd: 0,4-0,8 m

Schaktets djup: 0,6 – 0,7 m

Lagerföljd: **0 – 2,5 m in i schaktet:**

0,0 – 0,05 m: Asfalt

0,05 – 0,15 m: Bärlager, grå sand/grus

0,15 m – djupare: Sandiga fyllnadsmassor kring ledningsgrav

2,5 – 7 m in i schaktet

0,0 – 0,05 m: Asfalt

0,05 – 0,15 m: Bärlager grå sand/grus

0,15 – 0,3-0,4 m: Sandiga fyllnadsmassor

0,3-0,4 – 0,4-0,5 m: Kulturlager (Syllsten, syllstock, stengods, delar av kritpipor, smidd spik, grönt planglas, trärester).

0,4-0,5 m – djupare: Gråbrun sand, troligtvis orörd mark (dock färgad av ovanpåliggande lager)

7 – 7,5 m in i schaktet

0,0 – 0,1 m: Matjord

0,1 – 0,3-0,4 m: Omrörda kulturlager (enstaka tegel)

0,3-0,4 m – djupare: Fyllnadsmassor (gul sand) i nedgrävning (ledningsgrav)

7,5 – 10 m in i schaktet

0,0 – 0,05 m: Gräs

0,05 – 0,1 m: Matjord

0,1 – 0,45 m: Omrörda kulturlager (enstaka tegel)

0,45 m – djupare Gråbrun sand, troligtvis orörd mark (dock färgad av ovanpåliggande lager)

10 – 14 m in i schaktet

0,0 – 0,05 m: Gräs

0,05 – 0,1 m: Matjord

0,1 – djupare Fyllnadsmassor

14 – 18 m in i schaktet

0,0 – 0,05 m: Gräs

0,05 – 0,1 m: Matjord

0,1 – 0,4 m: Påförd jord, grå mjäla/sand

0,4 – 0,5 m omrörda kulturlager (enstaka tegel, ben)

0,5 m – djupare: Orörd sand

18 – 29 m in i schaktet

Den södra längsgående hälften av schaktet består av grå, sandiga fyllnadsmassor till VA-schakt. Den andra hälften hade följande innehåll:

0,0 – 0,05 m: Gräs

0,05 – 0,1 m: Matjord

0,1 – 0,35 m Påförd jord, grå mjäla/sand

0,35 – 0,5 m: Omrörda kulturlager (enstaka tegel)

0,5 m – djupare Orörd sand

29 – 34 m in i schaktet:

0,0 – 0,05 m: Gräs

0,05 – 0,1 m: Matjord

- 0,1 m – djupare: Fyllnadsmassor VA-schakt, grå sand.
- Beskrivning: I den södra halvan av Västervägens vägbanan påträffades i schaktet vad som troligen är en syllsten och en del av en syllstock. De bildade nordöstlig gräns till ett svart kulturlager som låg på den sydvästra halvan av vägen. Det decimetertjocka ulturlagret låg på mellan 0,3 och 0,5 m djup under markytan och sträckte sig ca 4,5 m efter schaktets längd mot Visitor Centre. Det innehöll ruttnande trärester, grönt planglas, smidd spik, delar av kritpipor och delar av stengods med blå och vit dekor som troligt vis influerats av ostinidkst porslin. Kulturlagret var 10 cm tjockt och påträffades 38 cm under vägbanan. Toppen av stenen låg 30 cm under vägbanan. Resten av schaktet genom gräsmattan fram till är till stor del påverkad av schaktgravar för VA-ledningar och elledningar.
- Datering: Husgrundsresterna under Västervägen syns på 1817 års karta som en liten kvadratisk byggnad) Fynden pekar mot 1700-1800-tal
Övriga omrörda kulturlager: 1800-1900-tal

Det korta schaktet som går i 90° vinkel från det långa schaktet vid Visitor Centre (Bilaga 1:4)

- Schaktets längd: 7 m
Schaktets bredd: 0,5-0,8 m
Schaktets djup: 0,6 m
Lagerföljd: **0 – 5 m in i schaktet:**
0 – 0,05 m: Gräs
0,05 – 0,15 m: Matjord
0,15 – 0,4-0,5 m: Grå sand/mjåla, påförd och planerad.jord
0,4-0,5 m – djupare: Orörd sand, rostjord.
5 – 7 m in i schaktet:
0 – 0,05 m: Gräs
0,05 – 0,15 m: Matjord
0,15 – 0,4-0,5 m: Grå sand/mjåla, påförd och planerad.jord
0,4-0,5 m – djupare: Grå fyllnadsmassor.

- Beskrivning: I detta 7 m långa schakt ligger det i ca 3 m in i schaktet i rostjorden 4 stenar på 50 – 55 cm djup, som skulle kunna vara rester av en konstruktion. Ingenting annat påträffades dock i jorden kring dem, och ingen husgrund syns på platsen på 1817 års karta. Stenarna lämnades orörda där de låg.
- Datering: Stenkonstruktion äldre än 1817?. (Bedömning utifrån historisk karta)

Gamla Hamngatan

Gamla Hamngatans huvudschakt (Bilaga 1:5 och bilaga 1:6,)

- Schaktets längd: 109 m
Schaktets bredd: 0,7-0,9 m
Schaktets djup: 0,6 – 0,7 m
Lagerföljd: **0 – 11 m in i schaktet (vid Gamla Hamngatan 1):**
0,0 – 0,05 m: Asfalt
0,05 – 0,10-0,20 m: Bärlager, grus
0,1-0,2 m – djupare: Fyllnadsmassor, grå sand (enstaka inslag av tegel)
(elledning på hussidan av schaktet)
11 – 14 m in i schaktet (vid Gamla Hamngatan 1):
0,0 – 0,05 m: Asfalt
0,05 – 0,1 m: Bärlager, grus
0,1 – 0,25 m: Fyllnadsmassor, grå sand (enstaka,inslag av tegel)
0,25 – djupare: Fyllnadsmassor, ljus sand

14 – 35 m in i schaktet (vid Gamla Hamngatan 3):

0,0 – 0,05 m: Asfalt

0,05 – 0,1 m: Bärlager, grus

0,1 – 0,3 m: Fyllnadsmassor, grå sand (enstaka, inslag av tegel)

0,30 – djupare: Orörd sand

35 – 44 m in i schaktet (infart vid Gamla Hamngatan 5):

0,0 – 0,05 m: Asfalt

0,05 – 0,15 m: Bärlager, grus

0,15 – 0,5 m: Fyllnadsmassor, grå sand

0,5 – djupare: Orörd mjäla, grå

44 – 48 m in i schaktet (vid Gamla Hamngatan 5):

0,0 – 0,05 m: Asfalt och grus

0,05 – 0,2 m: Bärlager, grus

0,2– 0,45 m: Omrörda kulturlager bredvid rest av syllstensrad. Syllstensraden ligger på den sidan av schaktet som är närmast befintliga hus. I direkt kontakt ovanpå syllstensrad låg modern elkabel nedgrävd. I omrörda lager finns enstaka tegel, fajans, planglas, träddragen spik.

0,45 – djupare: Orörd mjäla, grå

48 – 55 m in i schaktet (vid Gamla Hamngatan 5):

0,0 – 0,05 m: Asfalt och gräs

0,05 – 0,15 m: Bärlager, grus

0,15 – 0,3-0,4 m: Omrörda kulturlager (enstaka tegel)

0,3-0,4 – djupare: Orörd mjäla, grå

55 – 57 m in i schaktet (vid Gamla Hamngatan 5):

0,0 – 0,05 m: Asfalt och gräs

0,05 m – djupare: Fyllnadsmassor, grå sand

57 – 59 m in i schaktet:

0,0 – 0,05 m: Asfalt och gräs

0,05 – 0,15 m: Bärlager, grus

0,15 – 0,3 m: Omrörda kulturlager (enstaka tegel)

0,3 – djupare: Orörd mjäla,,grå

59 – 64 m in i schaktet (infart till Gamla Hamngatan 7):

0,0 – 0,05 m: Asfalt och gräs

0,05 – 0,10 m: Bärlager, grus

0,10 – 0,6 m: Fyllnadsmassor, grågul sand

0,6 – djupare: Orörd mjäla,,grå

64 – 72 m in i schaktet (vid Gamla Hamngatan 7):

0,0 – 0,05 m: Asfalt och gräs

0,05 – 0,15 m: Bärlager, grus

0,15 – 0,3 m: Fyllnadsmassor, grågul sand

0,29 – 0,3 m: ställvis med brungrå sand

0,3 m: sot- & kollins, ca 1 cm tjock

0,3 – 0,35 m ställvis brun och grå sand nedanför sot- och kollinsen.

0,3 m – djupare: Orörd sand, orangegul.

72 – 73 m in i schaktet (vid Gamla Hamngatan 7):

0,0 – 0,05 m: Gräs

0,05 – 0,15 m: Matjord

0,15 – 0,45 m: Omrörda kulturlager (enstaka tegel)

0,45 – 0,5 m: trärester i botten av nedgrävning

0,45-0,5 m – djupare: Orörd sand orangegul

73 – 90,5 m in i schaktet (vid Gamla Hamngatan 7):

0,0 – 0,05 m: Gräs

0,05 – 0,15 m: Matjord

015 – 0,6 m: Omrörda kulturlager (enstaka tegel)

0,6 m – djupare: Orörd sand, orangegul

90,5 – 97 m in i schaktet (vid Gamla Hamngatan 9):

0,0 – 0,05 m: Gräs

0,05 – 0,15 m: Matjord

015 – 0,7 m Omrörda kulturlager

0,7 – 0,8 m: Kollager

0,8 – 0,85 m: Sotig sand

0,85 m – djupare: Orörd sand, orangegul

(Grävmaskins-schaktet är grävt till 0,7 m djup, det som är grävt djupare är ett snitt med spade) för kontroll av lagrens mäktighet).

97 – 109 m in i schaktet:

0,0 – 0,05 m: Gräs

0,05 – 0,15 m: Matjord

015 – 0,7 m Omrörda kulturlager (enstaka tegel)

0,7 m – djupare: Orörd sand, orangegul

(Sondat till orört marklager)

Beskrivning:

Marken i huvudschaktet i Gamla Hamngatan är till stora delar påverkad av fyllnadsmassor och omgrävningar i väggroppen. En elledning har också dragits bredvid vägbanan, vilket innebär att de översta marklagren är söndergrävda även under gräsmattan bredvid Gamla Hamngatan. Blandade marklager som planerats och schaktats omkring under och vid sidan av gatan innehåller mestadels bitar av krossat tegel. Ändå påträffades några lämningar som inte förstörts helt och hållet. Resterna av en husgrund i form av en syllstensrad påträffades vid bostadshuset på Gamla Hamngatan 5. Syllstensraden består av 15 stenar 0,2 – 0,7 m stora och en ingångsten 0,7 m stor. Vid syllstensraden påträffades i omrörda kulturlager fajans, tegelbitar, planglas och tråddragen spik. En elledning har vid en tidigare schaktning lagts med direkt ovanpå stenarna. Syllstensraden lämnades kvar där den låg men verkar att döma av schaktet som grävdes djupare intill för fjärrvärmeledningens skull att mer eller mindre direkt ovanpå orörd mark.

En obruten sot- och kollins, samt en nedgrävning med trävirke påträffades vid bostadshuset på Gamla hamngatan 7.

Slutligen så påträffades ett decimetertjockt kollager vid bostadshuset på Gamla Hamngatan 9. Detta kollager påträffades på ca 0,7 m djup och täckte hela schaktets bredd och 6,5 längdmeter i schaktet.

¹⁴C-prover:

Kp 1 ur sot- och kollins vid G Hamngatan 7 (koordinat: N 7298614,13 / E 822963,40 / Z 10,91)

Kp 2 ur nedgrävningen Anläggning 1 på G Hamngatan 7 (koordinat: N 7298617,64 / E 822962,18 / z 10,54).

Kp 3 ur brandlager vid G Hamngatan 9 (koordinat: N 7298631,63 / E 822985,23 / Z 10,47)

Datering:

Omrörda kulturlager: 1800-1900-tal (Bedömning utifrån fynd)

Syllstensrad (Husgrund 1): äldre än 1621 e Kr (Bedömning utifrån historisk karta och fynd).

Kp 1: (Sot-och kollins G Hamngatan 7: 366 ± 30 BP (bilaga 5)

Kp 2: Nedgrävning med trävirke (Anläggning 1): 86 ± 30 BP (bilaga 5)

Kp 3: Kollager (Brandlager) G Hamngatan 9: 317 ± 30 BP (bilaga 5)

Gamla Hamngatan 3, anslutning till huvudschakt (Bilaga 1:5)

Schaktets längd: 6 m

Schaktets bredd: 0,5 m

Schaktets djup: 0,6 m
Lagerföljd: 0,0 – 0,05 m: Gräs
0,05 – 0,2 m Matjord
0,2 – 0,5-0,6 m: Omrört kulturlager (fåtal tegelkross)
0,5-0,6 – djupare: Orörd sand
Beskrivning: Närmast intill husgrunden är enbart fyllnadslager i form av grus. Lagerföljerna ovan beskriver det som inte är påerkat av husgrundens fyllnadslager.
Datering: 1900-tal (Bedömning utifrån fynd)

Gamla Hamngatan 3, inne på gården (Bilaga 1:5)

Schaktets längd: 13,5 m
Schaktets bredd: 0,4m
Schaktets djup: 0,5 – 0,7 m
Lagerföljd: **0 – 2 m in i schaktet (räknat från den södra byggnaden):**
0,0 – 0,05 m: Gräs
0,05 – 0,4 m: Matjord blandad med omrörda kulturlager (inslag av tegel)
0,4 m: sot- och kollins, ca 1 cm tjock
0,4 m – djupare: Orörd sand, rostjord
2 – 7 m in i schaktet (vid Gamla Hamngatan 1):
0,0 – 0,05 m: Gräs
0,05 – 0,2 m: Matjord (inslag av enstaka tegel)
0,2 – 0,4 m: Omrörda kulturlager (tegel, ben, murbruk)
0,4 m: Sot- och kollins, 1-3 cm tjock.
0,4 m – djupare: Orörd sand, rostjord
7 – 13,5 m in i schaktet (vid Gamla Hamngatan 1):
0,0 – 0,05 m: Gräs, grusgång
0,05 – 0,2 m: Matjord, grus
0,2 – 0,4 m Omrörda kulturlager (enstaka, inslag av tegel)
0,4 m – djupare: Orörd sand, rostjord

Beskrivning: Schaktet börjar vid den södra byggnaden och går till den norra. I schaktet påträffades omrörda kulturlager som planerats. Under dessa finns dock fortfarande en sot- och kollins som är obruten. Kolprov togs för datering ur sot- och kollinsen. Endast krossade tegelbitar, murbruk och enstaka obrända ben påträffades i det omrörda kulturlagret.

¹⁴C-prover: KP4 ur sot- och kollins på innergården vid G Hamngatan 3
(koordinat: N 7298597,95 / E 822923,39 / Z 12,05)

Datering: Omrört kulturlager: 1900-tal (Bedömning utifrån fynd)
KP 4: Sot- och kollins: 558 ±30 BP (bilaga 5)

Gamla Hamngatan 5, anslutning till hus och garage (Bilaga 1:5)

Schaktets längd: 46 m
Schaktets bredd: 0,6-0,9 m (bredast vid anslutningen till huset).
Schaktets djup: 0,5 – 0,7 m (1,0 vid anslutningen till huset)
Lagerföljd: **0 – 11 m in i schaktet (vid husgaveln):**
0,0 – 0,05 m: Gräs
0,05 – 0,2 m: Blandat matjord, fyllnadsmassor och omrörda rester av kulturlager med inslag av tegel)
0,7 m – djupare: Orörd sand
11 – 14 m in i schaktet:

0,0 – 0,05 m: Gräs
0,05 – 0,6 m Blandat matjord och fyllnadsmassor
0,6 m – djupare: Orörd sand/mjåla, rostjord

14 – 16 m in i schaktet:

0,0 – 0,05 m: Gräs
0,05 – 0,6 m Blandat matjord och dumpade fyllnadsmassor med sten (0,2-0,4 m st)
0,6 m – djupare: Orörd sand

16 – 26 m in i schaktet:

0,0 – 0,05 m: Gräs
0,05 – 0,5 m: Matjord/fyllnadsmassor
(0,5 schaktbotten.).

26 m in i schaktet:

0,0 – 0,05 m: Gräs
0,05 – 0,5 m: Matjord/fyllnadsmassor
0,5 m: Möjlig syllsten som undveks genom att inte gräva djupare. Stenen fick ligga kvar.).

26 – 38,5 m in i schaktet:

0,0 – 0,05 m: Gräs
0,05 – 0,5 m: Matjord/fyllnadsmassor
(0,5 schaktbotten.).

38,5 – 46 m in i schaktet:

0,0 – 0,05 m: Gräs
0,05 – 0,5 m: Matjord blandat med byggskråp från 1950-1960-talet, sten med betongrester.
(0,5 schaktbotten.).

Beskrivning: Schaktet ansluter till Gamla Hamngatans huvudschakt vid hörnet på bostadshuset. En hög terrass är uppbyggd vid den NV husgaveln. Terrassen innehåller kraftigt omrörda jordmassor där matjord förefaller ha blandats med tegel mer eller mindre hela vägen ned till orörd mark intill huset. Delar av fyllnadsmassorna innehåller saker från 1950- och 1960-talet, bl a en emaljerad bensinmacksskylt (BP) Inga fynd tillvaratogs. Den eventuella grundstenen 26 m in i schaktet ligger på en plats där det på 1817 års karta finns en byggnad. De kulturlager som eventuellt finns kring och under stenen ligger kvar orörda 50 cm under dagens markyta även efter fjärrvärmegrävningen.

Datering: 1900-tal och nutida lämningar i de jordmassor som grävdes (Bedömning utifrån fynd) Grundstenen skulle kunna vara från en byggnad från 1800-talets början.

Gamla Hamngatan 6, anslutning tvärs över gatan (Bilaga 1:6)

Schaktets längd: 5 m
Schaktets bredd: 0,8 m
Schaktets djup: 0,6 m

Lagerföljd: 0,0 – 0,05 m: Asfalt)
0,05 – 0,15 m: Bärlager, grus
0,15 – 0,6: Fyllnadsmassor, ljusbrun sand
0,6 – djupare: Orörd mjåla, grå
(De 1,5 m närmast huset i SV består under asfalten enbart av fyllnadsmassor)

Beskrivning: Schaktet består enbart av fyllnadsmassor för vägen, utom de 1,5 m som är närmast huset i SV, där fyllnadsmassorna finns där på grund av omgrävd källare och elkablar som löper längs med gatans kant.

Datering: Recent (nutida)

Gamla Hamngatan 8, anslutning tvärs över gatan (Bilaga 1:6)

Schaktets längd:	13,5 m
Schaktets bredd:	0,7 – 0,8 m
Schaktets djup:	0,6 m
Lagerföljd:	0,0 – 0,05 m: Asfalt (samt grus på infarten) 0,0– 0,15 m Bärlager, grus 0,15 – 0,6 m: Fyllnadsmassor, grå sand 0,6 – djupare: Under väg: orörd sand, vid husvägg fyllnadsmassor, grå sand
Beskrivning:	Schaktet ansluter Gamla Hamngatans huvudschakt och går sedan intill gaveln på husväggen på det bostadshus som ska anslutas på Gamla Hamngatan 8. Där fanns enbart recenta fyllnadsmassor både i väg och intill husgrund.
Datering:	Recent (nutida)

Häradsvägen

Häradsvägen 8 (Bilaga 1:7)

Schaktets längd:	5,5 m
Schaktets bredd:	0,8 m
Schaktets djup:	0,6 m
Lagerföljd:	0 – 3,5 m in i schaktet (från anslutningen till 2008 års fjärrvärmeledning): 0,0– 0,05 m: Asfalt 0,05 – 0,15 m: Bärlager, grus 0,15 m – djupare: Fyllnadsmassor kring VA-ledning, grå-beige sand 3,5 – 4,5 m in i schaktet: 0,0– 0,05 m: Asfalt 0,05 – 0,15 m: Bärlager, grus 0,15 – 0,40 m: Omrört kulturlager (tegel, kakelbitar från kakelugn ben) 0,4 – 0,55 m: Flera sotlinser, utan innehåll av fynd 0,55 m – djupare: Orörd sand, gulbrun 4,5 – 5,5 m in i schaktet: 0,0– 0,05 m: Asfalt 0,05 – 0,15 m: Bärlager, grus 0,15 – 0,55 m: Fyllnadsmassor kring elkabel (brun sand, omrörda kulturlager) 0,55 m – djupare: Orörd sand, gulbrun
Beskrivning:	En VA-ledning löper längs med gatan i den västra halvan av väggkroppen. Mellan fyllnadsmassorna i VA-schaktet och fram till ett elkabelschakt som ligger intill huset på Häradsvägen 8, finns lagerföljder kvar under ett utplanerat område kulturlager. Endast enstaka tegelbitar, bitar av kakel och obrända ben påträffades i det omrörda kulturlagret. De obrutna lagerföljderna under är enbart sot och kollinser, inga fynd påträffades i dem.
Datering:	1900-tal (Bedömning utifrån fynd)

Häradsvägen 10 från anslutning vid Kaptensgården (Bilaga 1:7)

Schaktets längd:	26,5 m
Schaktets bredd:	0,8 m
Schaktets djup:	0,9 (vid anslutningen till Kaptensgårdens ledning) – 0,6 m
Lagerföljd:	0 – 21 m in i schaktet: 0,0 – 0,05 m: Grus 0,05 – 0,5 m: Omrört kulturlager (tegel, plast, delar av kritpipor, spridda syllstenar) 0,5 – djupare: Orörd mark, orangegul sand och grå mäla.

21 – 26,5 m in i schaktet:

0,0 – 0,05 m: Asfalt

0,05 – 0,35 m: Bärlager

0,35 – 0,4: Omrört kulturlager (enstaka tegel)

0,4 – djupare: Orörd sand, orangegul

Beskrivning: Schaktet börjar framför bron på Kaptensgården och löper genom dess infart och korsar sedan Häradsvägens. 13 m in i schaktet börjar spridda syllstenar dyka upp på en sträcka om ca 5 m i de omrörda kulturlagren. Därefter kommer mellan 18, 5 och 20, 5 m en ansamling krossat tegel intill vägbanan på Häradsvägen, också det i omrörda kulturlager. Jordmassorna under infarten till Kaptensgården förefaller vara kraftigt planerade. Fynd från plast till tegel och delar av kritpipor ligger väl blandade. Inga oskadade marklager fanns kvar och fynden togs av den anledningen heller inte in eftersom de inte låg ostörda på sina ursprungliga platser.

Datering: 1700-tal – Nutid (Bedömning utifrån fynd)

Fasindelning Gammelstad

Fas I (1000-tal till 1450): Området verkar tas i bruk under den perioden och prästgård och kapell är omnämnt i skriftliga källor.

Fas II (1450-1621): Under senare hälften av 1400-talet börjar stenkyrkan att byggas. Under den här tiden är därför ett rimligt antagande att kyrkstugor börjar byggas kring kyrkan. Vidare byggdes en prästgård under den här fasen på den plats där friluftsmuseumet Hägnan idag ligger. I arkeologiskt källmaterial kan man på andra håll se att det röda blyglaserade godset ersätter det tidigare gråa oglaserade godset omkring 1500 e Kr (Elfwendahl 1999:42).

Fas III (1621-1700): Luleå Gammelstad får stadsrättigheter, och i och med det görs också en stadsplan med rätvinkliga kvarter. Kyrkstugor flyttades för att skapa de nya stadskvarteren (Bergling 1964:102ff).

Fas IV (1700-1817): Den främre gränsen till här fasen har lagts till den tid när fajans blir vanligt i fyndmaterialet, liksom fönsterglas. Även kritpipor kan till största delen sägas höra till den här fasen.

Fas V (1817 till nutid): Gränsen har här satts till upprättandet av 1817 års karta. På den finns många av dagens byggnader och tomter. Under den här fasen har mycket markarbeten utförts i Gammelstad där äldre kulturlager använts som fyllnadslager för att planera marken. På flera platser har dock dessa planerade jordmassor hamnat ovanpå äldre intakta kulturlager. I fyndmaterialet ser vi alltmer recenta fynd fram till saker som bara är några enstaka år gamla.

Dnr. 188-2010

Analysprotokoll

Landskap: Norrbotten		Socken: Nederluleå	
Fastighet: Gamlestaden		RAÄ nr: 330	
Kategori:			
AnalysId:	8737		
Anläggning:	Nedgrävning	Provnr:	KP 1
Vikt (g):	0,1	Analyserad vikt (g):	0,1
Fragment:	2	Analyserat antal:	2
Art:	Tall	Antal:	2
Material:	Träkol		
Kommentar:	Delvis förkolnad stam		
AnalysId:	8739		
Anläggning:	Nedgrävning	Provnr:	KP 2
Vikt (g):	1,2	Analyserad vikt (g):	1,2
Fragment:	6	Analyserat antal:	6
Art:	Björk	Antal:	6
Material:	Träkol		
Kommentar:			
AnalysId:	8738		
Anläggning:	Brandlager	Provnr:	KP 3
Vikt (g):	12,2	Analyserad vikt (g):	12,2
Fragment:	1	Analyserat antal:	1
Art:	Gran	Antal:	1
Material:	Träkol		
Kommentar:	Tätvuxen, egenålder 32 år.		
AnalysId:	8740		
Anläggning:	Sot- och kollins	Provnr:	KP 4
Vikt (g):	0,1	Analyserad vikt (g):	0,1
Fragment:	9	Analyserat antal:	9
Art:	Tall	Antal:	9
Material:	Träkol		
Kommentar:	Kärnved. Egenåldern överstiger 30 år.		

Olof Östlund

Från: Arne Åkerhagen [akerhagen@bredband.net]
Skickat: den 27 december 2010 16:25
Till: Olof Östlund
Kopia: Frenzel Helena (STO)
Ämne: Kritpipedelar från Gammelstad, Luleå

Dnr. 188-2010 Handl. 00d
Ank. 2010 -12- 27
NORRBOTTENS MUSEUM

12.

Hej

Brevet med fyndmaterialet kom i dag. Tyvärr var emballeringen lite klen så piphuvudet är i bitar. Klackmärket är krönt "56" så den trolige tillverkaren var Cornelius de Jong verksam i Gouda 1732-1745. Pipan är tillverkad före 1740 då den saknar goudaskråets klackmärke på klacksidorna.

Fynd 2 skaftbitar har jag med blyerts märkt med siffror:

1:	Diameter 9,6.	Rökkanal 2,7-2,8.	Tidsperiod 1660-1680.
2:		7,5.	
2,4.			1680-1710.
3:		6,7.	
2.			1730-1750.

Skaftdateringen är ungefärlig.
Pipdateringen tämligen säker.

Bland fynd 11 utmärker sig en skaftbit. Dia. 9/10. (Ovalt). R 2,5.
Slutet 1600-talet.

Hoppas detta kan vara till hjälp. Fyndet i retur per port 28/12

Hälsningar

Arne Åkerhagen
Pipforskare
Tobaks. & Tändsicksmuseum.

Eftersom vissa siffror halkat efter i mailet från Åkerhagen så bifogas en renskriven version här nedan:

Hej

Brevet med fyndmaterialet kom i dag. Tyvärr var emballeringen lite klen så piphuvudet är i bitar. Klackmärket är krönt "56" så den trolige tillverkaren var Cornelius de Jong verksam i Gouda 1732-1745. Pipan är tillverkad före 1740 då den saknar goudaskråets klackmärke på klacksidorna.

Fynd 2 skaftbitar har jag med blyerts märkt med siffror:

1:	Diameter 9,6.	Rökkanal 2,7-2,8.	Tidsperiod 1660-1680.	
2:		7,5.	2,4.	1680-1710.
3:		6,7.	2	1730-1750.

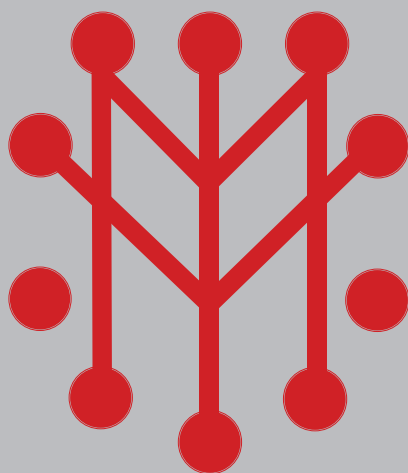
Skaftdateringen är ungefärlig.
Pipdateringen tämligen säker.

Bland fynd 11 utmärker sig en skaftbit. Dia. 9/10. (Ovalt). R 2,5.
Slutet 1600-talet.

Hoppas detta kan vara till hjälp. Fyndet i retur per port 28/12

Hälsningar

Arne Åkerhagen
Pipforskare
Tobaks. & Tändsicksmuseum.

Norrbottnens museum
Box 266, Storgatan 2, 971 08 Luleå
Telefon 0920-24 35 02
Fax 0920-24 35 60
norrbottnens.museum@nll.se
www.norrbottnensmuseum.se

NORRBOTTENS
LÄNS LANDSTING